

F

PLATONAS

FAIDONAS,
arba Apie sielą

Iš graikų k. vertė,
įvadą ir paaiškinimus parašė
Tatjana Aleknienė

AIDAI
1999

...dėl...
 ...Sokratas...
 ...filosofijos...
 ...Atėnuose...
FAIDONAS
 ...autobiografija...
FAIDONAS
 ...autobiografija...
FAIDONAS
 ...autobiografija...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...

...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...

FAIDONAS
FAIDONAS ECHEKRATAS

...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...
 ...Sokratas...
 ...Atėnuose...

Echekratas*:
 – Ar pats*, Faidonai*, buvai šalia Sokrato tą dieną, kai jis kalėjime išgėrė nuodus*, ar iš ko kito esi girdėjęs?

Faidonas:
 – Pats buvau, Echekratai*.

– Tai ką gi šis žmogus sakė prieš mirdamas? Ir kaip užbaigė gyvenimą? Aš mielai apie tai išgirsčiau. Mat beveik niekas iš flijuntiečių* nesilanko dabar Atėnuose*, ir pas mus iš ten senokai jau neatkeliauja joks svečias, galintis b kick aiškiau mums papasakoti apie tuos dalykus, išskyrus, žinoma, tai, kad jis mirė išgėręs nuodų*. Bet apie visa kita niekas nieko neįstengia mums paaiškinti*.

– Vadinas, negirdėjote nė apie teismą, kaip tai buvo?
 – Ne, šitai mums kažkas papasakojo, ir mes dar stebėjomės, kad teismas įvyko seniai, o jis, kaip žinia, mirė gerokai vėliau*. Kas gi tai buvo, Faidonai?

– Taip jau čia jam, Echekratai, įsikišo likimas*. Mat atsitiko, kad kaip tik teismo išvakarėse vainiku buvo papuoštas atėniečių į Dėlo salą siunčiamo laivo galas.

– Koks gi tai laivas?

– Pasak atėniečių, tai esąs tas pats laivas, kuriuo kadaise Tesėjas plaukė į Krėtos salą, kai vežė anuos „du septynetus“*: jis juos išgelbėjo ir pats išsigelbėjo*. Tad jie tąsyk, kaip pasakojama, pasižadėjo Apolonui, jei išsigelbės, kasmet siųsti į Dėlą pasiuntinius. Štai tokius pasiuntinius nuo tada iki šiolei kasmet vis siunčia dievui*. Pagal jų įstatymą, visą laiką nuo pasiuntinių kelionės pradžios miestas turi likti tyras*, ir niekas viešai negali būti žudomas, kol laivas nuplauks į Dėlą ir sugrįš atgal. O tai kartais užtrunka ilgai, jei keliauninkus užklumpa priešiniai vėjai*. Kelionė prasideda tuomet, kai Apolono žynys vainiku papuošia laivo galą: tai, kaip sakiau, ir atsitiko kaip tik teismo išvakarėse. Todėl Sokratas po teismo iki mirties dar daug laiko praleido kalėjime.

– Na, o pati mirtis, Faidonai? Ką jis sakė, kaip elgėsi ir kas iš artimųjų su juo buvo? Ar prižiūrėtojai neleido niekam su juo būti ir jis mirė vienas, be draugų?

– Ne, buvo draugų, ir daug.

– Pasiitenk visa tai kuo aiškiau mums papasakoti, nebent turi kokių reikalų?

– Ne, jokių reikalų tikrai neturiu* ir pamėginsiu viską jums išdėstyti – nieko man nėra mieliau, kaip prisiminti Sokratą pačiam kalbant ar kitų klausantis.

– Tokius pat, Faidonai, turėsi ir klausytojus, tu tik pasistenk kiek galima tiksliau viską išpasakoti*.

– Žinai, pats aš ten būdamas patyriau nuostabų dalyką: viena vertus, nejutau sielvarto, nors ir regėjau artimo žmo-

gaus mirtį. Nes, Echekratai, mačiau laimingą žmogų! Jis taip laikėsi, taip kalbėjo, taip drąsiai ir oriai baigė gyvenimą, kad supratau, jog šis žmogus ir pas Hadą eis ne be dievo globos*, ir ten nuvykęs, gyvens laimingai, kaip niekas kitas. Todėl nejutau didelio sielvarto, ko lyg ir būtų galima tikėtis tokio skaudaus dalyko akivaizdoje. Kita vertus, beveik nebuvo ir malonumo, nors, kaip paprastai, ir buvome pasinėrę į filosofiją – mat, ir šįkart maždaug tokios buvo mūsų kalbos*. Bet tiesiog kažkoks neįsivaizduojamas jausmas, kažkoks neįprastas mišinys, kur kartu būta ir malonumo, ir liūdesio, užplūdo mane suvokiant, kad tuoj pasibaigs jo gyvenimas. Ir visi mes ten buvę panašiai jautėmės: tai juokėmės, tai kartais verkėme, ypač vienas mūsų, Apolodoras, pažįsti turbūt šį vyrą bei jo būdą*?

– Kaip gi ne!

– Taigi tas Apolodoras visai šiems jausmams buvo atsidavęs. Pats aš irgi buvau sukrėstas, ir visi kiti.

– O kas, Faidonai, ten buvo*?

– Iš vietinių buvo minėtasis Apolodoras, Kritobulas su tėvu*, dar Hermogenas*, Epigenas*, Aischinas* ir Antistenas*. Dar buvo Ktésipas Pajanietis*, Meneksenas*, ir kai kurie kiti vietiniai žmonės. Platonas, man rodos, negalavo*.

– Būta ir atvykėlių?

– Taip, Simijas tēbietis, Kebėras*, Faidondas* ir iš Megarų atvykę Eukleidas* su Terpsijonu*.

– Buvo ir Aristipas* su Kleombrotu*?

– Kad ne! Kalbėta, kad jie buvo Aiginos saloje*.

– Gal dar kas buvo?

– Tai lyg ir visi ten buvę.

– Ir kaip gi? Kokios ten, sakai, kalbėtos kalbos*?!

d – Viską iš eilės mėginasiu tau papasakoti. Aš ir visi kiti, mes, žinai, ir ankstesnėmis dienomis vis lankydavome Sokratą. Rytai susirinkdavome teisme, ten pat, kur vyko bylos svarstymas: mat, teismas yra šalia kalėjimo. Ten laukdavome, kol atidarys kalėjimą, ir šnekėdavomės tarpusavyje, nes jį neanksti atidaro. Kai atidarydavo, eidavome pas Sokratą ir dažniausiai pralcisdavome su juo visą dieną. Na, o e aną dieną susirinkome dar anksčiau: mat išvakarėse, kai vakareėjome iš kalėjimo, sužinojome, kad laivas jau sugrįžo iš Dėlo. Todėl sutarėme kuo anksčiau ateiti įpraston vieton. Kai atėjome, išėjo durininkas, kuris paprastai mus įleisdavo, ir liepė palaukti, kol pakvies. „Dabar, – pasakė – vienuolika* atriša* Sokratą ir duoda nurodymus, kad šiandien jis mirtų“. Bet netrukus jis sugrįžo ir pakvietė mus 60 jeiti. Įėję radome ką tik atrištą Sokratą. Šalia sėdėjo Ksantipė – pažįsti ją, – su vaiku ant rankų*. Mus pamačiusi, Ksantipė ėmė šaukti*, aimanuodama, kaip paprastai daro moterys: „Oi, Sokratai, štai paskutinį jau kartą kalbėsis su tavimi draugai, ir tu su jais“. Sokratas, pažvelgęs į Kritoną, tarė: „Kritonai, tegu kas nors nuveda ją namo“*.

b Kritono tarnai nuvedė ją. Ji vis šaukė ir mušėsi į krūtinę. Sokratas, atsisėdęs ant lovos sulenkė koją ir ėmė ją trinti. Trindamas tarė:

– Koks keistas daiktas, bičiuliai, tai, ką žmonės vadina „malonu“*, ir kaip nuostabiai jo prigimtis susijusi su tuo, kas laikoma jo priešybe „skaudu“: kartu abudu jie atsisa-

ko kilti žmoguje, bet jei kas vejas viena iš jų ir pagauna, tai veik neišvengiamai visada kartu sučiumpa ir kita, tarsi du šitie dalykai eitu iš vienos galvos*. Manau, Aisopas, jei c būtų apie tai susimąstęs, būtų sukūręs pasaką*: „Dievas norėjo padaryti galą jūdviejų karui, bet neįstengė, tad kartu sujungė jų galvas. Todėl, kas pajunta viena, tam vėliau atsiranda ir kita“. Panašu, jog ir man dabar šitaip yra: nuo grandinės kojai buvo skaudu, o dabar, rodos, iš paskos eina malonu.

Čia įsiterpė Kebėtas:

– Dievaži*, Sokratai! Gerai, kad priminei man, Mat, apie kūrinis, kuriuos sudėjai sueilavęs Aisopo pasakojimus* ir giesmę Apolonui*, ir kiti žmonės mane jau klausinėjo, ir štai Euėnas* visai neseniai teiravosi, kas tau atėjo į galvą, kad čia atsidūręs, juos sukūrei, nors iki šiol niekad nieko nesi kūręs. Tad jei tau nors kiek rūpi, kad turėčiau 60 ką pasakyti Euėnui, kai šis vėl manęs klaus – esu tikras, kad jis vėl klaus, – sakyk, ką reikia atsakyti.

– Tai ir sakyk jam, Kebėtai, tiesą: kad aš šiuos kūrinis sukūriau ne todėl, kad norėčiau amatu varžytis su juo ar su jo kūriniais – žinojau juk, koks nelengvas tai būtų dalykas*, – bet mėgindamas suvokti savo sapnų prasmę* ir dėl šventos ramybės*: o kas, jei būtent tokį meną jie kartais 61 liepia man kurti? Mat, buvo štai kas: daug kartų ankstesniais laikais mane lankydavo tas pats sapnas. Jis pasirodydavo vis kitokiu pavidalu, bet skelbė tą patį: „Sokratai, imkis meno, kurk“! Aš, bent anksčiau, maniau, kad jis mane skatina ir liepia daryti būtent tai, ką dariau. Kaip

ragina bėgikus, taip ir man sapnas liepė tai, ką dariau, tai yra kurti meną: juk filosofija yra didžiausias menas, o aš tai ir dariau*. Bet dabar, po teismo, ir po to, kai dėl dievo šventės teko atidėti mano mirtį, pagalvojau: o kas, jei kartais sapnas man liepia imtis meno įprasta prasme*? Reikia priešintis jam, bet taip ir daryti. Juk saugiau prieš išei-

b nant atlikti savo prievolę* – paklusti sapnui ir sukurti meno kūrinį. Štai todėl pirmiausiai sukūriau kūrinį dievo, kuriam dabar buvo aukojama, garbei. Po to susimąščiau, jog poetas, jei jis tikrai ketina būti poetu, privalo kurti pasakas, o ne kalbas*. Bet pats nesu pasakorius*, todėl, toli neieškodamas, pasiėmiau pasakas, kurias mokėjau atmintinai, Aisopo, ir panaudojau pirmas atėjusias į galvą. Šitai, Kebėtai, ir paaiškink Euėnui. Sakyk, kad liktų sveikas* ir, jei turi sveiko proto, kuo greičiau sektų man įkandin. O aš,

c matyt, šiandien iščinu: tokia yra atėniečių valia.

Čia įsiterpė Simijas:

– Nieko sau raginimas, Sokratai! Ne kartą jau teko susidurti su šiuo vyru. Kiek galiu spręsti, jis tikriausiai neturės nė mažiausio noro tau paklusti.

– Argi Euėnas ne filosofas?*

– Man rodos, filosofas, – atsakė Simijas.

– Vadinas, norės ir Euėnas, ir kiekvienas, kas išties turi ką nors bendra su šiuo dalyku. Bet, reikia manyti, nekels prieš save rankos, – juk sakoma, kad tai neleistinas dalykas*.

d Tai tardamas Sokratas nuleido kojas ant žemės; atsisėdo ir taip sėdėjo per visą pokalbį*.

Tuomet paklausė Kebėtas:

– Kaip tu sakai, Sokratai: viena vertus, negalima kelti prieš save rankos, o, antra vertus, filosofas panorėtų sekti paskui mirštantįjį?

– Kaip, Kebėtai?! Ar judu su Simiju nesate apie tai girdėję iš Filolajo*?

– Bent jau nieko aiškaus, Sokratai.

– Aš ir pats tiek tegaliu pasakyti, kiek teko girdėti. Ką teko girdėti, mielai pasakysiu. Juk tam, kuris ruošiasi tenai keliauti, tikriausiai ypač dera pasvarstyti ir pavaizduoti* tenykštį mūsų buvimą, koks jis mums atrodo. Ką gi dar veikti belaukiant, kol nusileis saulė*?

– Tai kodėl gi sakoma, jog nevalia savęs žudyti, Sokratai? Mat, aš tikrai, kaip tu dabar klausi, girdėjau jau ir iš Filolajo, kai šis pas mus viešėjo, ir iš kitų, esą nedera šito daryti. Bet niekad nieko aiškaus apie tai iš nieko dar nesu girdėjęs*.

– Vis vien nenusimink, gal dar išgirsi. Tau tikriausiai pasirodys keista, kad šis dalykas vienintelis iš visų toks ypatingas ir nenutinka žmogui taip, kaip visa kita, – kai kada ir kai kam geriau numirti, nei gyventi, – o dėl tų, kuriems geriau numirti, tau tikriausiai atrodo keista, kad tokiems žmonėms neleistina patiems sau padėti, bet tenka laukti kito geradario*.

Kebėtas nusišypsojo ir tarė:

– Dievas žino, – šiuos žodžius jis pasakė savo tarme*.

– Iš tiesų, – pasakė Sokratas, – šiaip pasižiūrėjus, tai gali pasirodyti beprasmiška; bet vis dėlto tikriausiai turi kokią nors prasmę*. Ką apie tai skelbia slaptasis moky-

mas*, esą mes, žmonės, esame tarsi priežiūroje*, ir negalima pačiam savęs iš jos paleisti ar pabėgti, man atrodo kažkas didinga ir sunkiai perregima, tačiau bent jau tai čia, mano galva, gerai pasakyta, kad mūsų globėjai yra dievai, o mes, žmonės, esame jų turto dalis. Ar tau taip neatrodo?

– Atrodo, – atsakė Kebėtas.

c – Juk ir pats tu, jei kas nors, būdamas tavo turtas, pamėgintų save žudyti, tau nepareiškus, kad nori jo mirties, tikriausiai supyktum ant jo ir, jei turėtum galimybę, nubaustum?

– Žinoma!

– Vadinasi, šitaip pasižiūrėjus, nėra beprasmiška, jog negalima savęs žudyti, kol dievas, kaip kad dabar mums, neskirs kokio nors neišvengiamo likimo.

– Šitai lyg ir panašu į tiesą, – atsakė Kebėtas. – Bet tai, d ką dabar sakei, esą filosofai lengvai sutinka mirti, šitai Sokratai, atrodo keistokai, jei protinga tai, ką dabar minėjome, – kad dievas mumis rūpinasi, ir kad mes esame jo turtas. Išties, nesąmonė, esą patys protingiausieji nesielvartauja pasitraukdami iš šios globos*, kur juos prižiūri geriausiai visų prižiūrėtojai – dievai*: kažin, ar kas tikisi pats savimi geriau pasirūpinsias po to, kai taps laisvas. Ne-
c protingas žmogus gal ir pamanytų, kad reikia bėgti nuo šeiminingo. Jis nepagalvotų, jog nuo gero šeiminingo bėgti neverta, o kaip tik verta pas jį pasilikti; tad nesusiprėtęs ir pabėgtų. Tačiau proto turintis žmogus tikriausiai trokštų visiems laikams pasilikti su tuo, kuris už jį geresnis. Bet tokiu atveju, Sokratai, panašu, jog yra priešingai, nei kad

tu dabar sakei: protingieji turėtų sielvartauti dėl mirties, o neprotingi – džiaugtis.

Tai išgirdęs Sokratas, man atrodo, apsidžiaugė Kebėto stropumu*, ir, pažvelgęs į mus tarė:

63

– Oi, tas Kebėtas! Vis jis ieško kokių nors prieštaravimų ir neskuba sutikti su tuo, kas jam sakoma*.

Čia įsiterpė Simijas:

– Betgi, Sokratai, šikart man ir pačiam atrodo, jog Kebėto žodžiuose esama tiesos: ko dėlei tikrai išmintingi vyrai turėtų bėgti nuo už juos pačius geresnių šeiminingų ir lengva širdimi su jais skirtųsi? Aš net įtariu, kad šiais žodžiais Kebėtas taiko į tave – tu taip lengvai palieki mus ir, kaip pats sutinki, geruosius valdovus dievus.

– Jūs teisingai kalbate, – tarė Sokratas. – Kaip supran- b tu, norite pasakyti, jog privalau apsiginti nuo šių kaltinimų tarsi teisme*.

– Būtent taip, – atsakė Simijas.

– Nagi, – pasakė Sokratas, – pasistengsiu nuo jūsų kaltinimų apsiginti įtikimiau, nei nuo teisėjų*. Simijau ir Kebėtai! – tarė jis. – Jei nesitikėčiau nueisiąs pirmiausia pas kitus gerus ir išmintingus dievus, be to, dar pas žmones, kurie jau yra mirę, geresnius, nei čia esantys*, būčiau neteisus, kad nesielvartauju dėl mirties. Bet iš tiesų, būkite tikri: villuosi nueisiąs pas gerus žmones, – nors šito ir c nesiiimčiau tvirtai teigti, bet kad eisiu pas dievus, kurie yra tikrai puikūs šeiminingai, būkite tikri: jei iš viso ką nors galėčiau teigti apie tokius dalykus, tai šitai tikrai*. Štai todėl ir nesielvartauju dabar, kaip daryčiau priešin-

gu atveju, bet turiu gerąją viltį, jog baigusiujų gyvenimą dar kažkas laukia, ir netgi – juk nuo senų laikų šitaip kalbama, – gerųjų kažkas daug geresnio nei blogųjų*.

– Kaip gi, Sokratai? – paklausė Simijas. – Nori su savi-
d mi nusinešti šią mintį? O gal ir su mumis pasidalyti? Juk šis gėris, man regis, ir mums priklauso*. Kartu ir pats būsi apsigynęs, jei tavo žodžiai gebės mus įtikinti.

– Gerai, pabandysiu, – atsakė Sokratas. Bet pirmą pažiūrėjime, ką tokio seniai jau, man regis, nori pasakyti mūsų Kritonas.

– Viso labo tai, Sokratai, ką man nuolat kartoja žmogus, turintis duoti tau nuodų: esą reikia tau paaiškinti, kad kuo mažiau šnekėtumei*. Jis teigia, jog besišnekant
c perdėm įkaistama, o tai kenkia nuodams, ir kad, priešingu atveju, žmonėms, kurie panašiai elgiasi, kartais tenka gerti nuodus du ir net tris kartus*.

– Negaišk su juo, – atsakė Sokratas, – tegu tik paruošia kas jam priklauso, kad galėtum man duoti gerti ir du, o jei prireiks, ir tris kartus.

– Aš taip maždaug ir spėjau, – atsiliepė Kritonas, – bet jis vis neduoda man ramybės.

– Tegu sau, – pasakė Sokratas. – Negaiškime dėl jo. O jums, mano teisėjai, noriu dabar paaiškinti, kodėl manau, jog žmogus, savo gyvenimą tikrai skyręs filosofijai, turi
64 pagrindo nebijoti artėjančios mirties ir viltis, kad baigęs gyvenimą, tenai susilauks pačių didžiausių gėrybių. O kaip šitaip gali būti, tai, Simijau ir Kebėtai, aš ir bandysiu parodyti.

Bijau, kad kiti nemato, jog žmonės, kurie rimtai užsiima filosofija, tie žmonės siekia tik vieno – numirti ir nebe-
gyventi*. O jei tai tiesa, tikriausiai būtų kvaila visą gyvenimą tik šito vieno dalyko trokšti, o, jam atėjus, sielvartauti dėl dalyko, kurio nuo seno troško ir kuriam gyveno!

Simijas nusijuokęs tarė:

– Dievaži, Sokratai! Tikrai nelabai dabar esu linkęs
b juoktis. Ir vis dėlto prajuokina mane. Įtariu, jog žmonės*, išgirdę šiuos žodžius, pamanytų, kad labai gerai pasakyta apie filosofus. Bent jau mūsų šaliai žmonės pritartų*, visiškai pritartų, kad filosofuojantys iš tiesų šaukiasi mirties*, ir kad jie puikiai *mato*, šito anuos ir nusipelnius*.

– Jie, Simijau, galbūt ir teisingai pasakytų, išskyrus tai, jog jie tai mato. Juk jie *nemato*, kokia prasme šaukiasi mirties, kokia prasme jos nusipelno ir *kokios* mirties nusipelno tikrieji filosofai*. Tad palikime tuos žmones ir pasaky-
c kime sau patiems: ar, mūsų manymu, ar yra toks daiktas „mirtis“*?

– Žinoma, – atsiliepė Simijas.

– Ar tai gali būti kas kita nei sielos atsiskyrimas nuo kūno? Tai ir yra „būti mirusiam“: kūnas, atsiskyręs nuo sielos, lieka pats sau, o siela būna pati sau atsiskyrusi nuo kūno? Ar šitai ir bus mirtis, ar kas kita?

– Ne, ne kas kita, – atsakė anas.

– Tad žiūrėk, gerasai, gal ir tu sutiksi su manimi dėl tokių dalykų. Tikiu, jog šitaip daugiau sužinosime apie
d tai, ką svarstome: ar tau atrodo, kad išmintį mylinčiam vyrui* būdinga stengtis dėl tariamų malonumų, pavyz-

džiui tokių, kaip valgių ir gėrimų malonumai?

– Toli gražu ne, Sokratai, – atsakė Simijas.

– Na, o Afroditės malonumai jam rūpi?

– Nieko panašaus.

– O kaip su kitais kūno rūpesčiais? Manai, kad toks vyras juos laikys garbingais? Antai, kad įgytų kokių ypatingų apdarų, apavo ar kitų kokių pagražinimų kūnui, ar šitai jam atrodys vertingas, ar menkas daiktas, jei tik galima kaip nors be jų išsiversti*?

– Manau, kad menkas, bent jau tam, kuris tikrai yra filosofas.

– Ar nemanai, kad tokiam žmogui apskritai rūpi ne žiūrėti kūno, bet kiek įmanoma nuo jo atitrūkti ir atsigręžti į sielą?

– Manau.

65 – Taigi čia pirmiausiai aiškiai matyti, kad filosofas siekia kiek įmanoma išvaduoti savo sielą iš bendrystės su kūnu*, kitaip nei visi kiti žmonės*.

– Taip.

– Daugumai žmonių, Simijau, tikriausiai atrodo, jog jei nesimėgauji jokiais tokiais dalykais ir neturi su jais nieko bendra, tai neverta nė gyventi*, ir kad kam visai nerūpi per kūną pasiekti malonumai, tam visai nebetoli iki mirties*.

– Gryna tiesa.

b – O jei kalbėsime apie paties pažinimo įgijimą*? Kliudo kūnas, ar ne, kai tyrinėdami pasiimame jį bendrininku? Aš štai ką noriu pasakyti: ar regoje ir klausoje žmogus randa nors kiek tiesos, arba – juk ir poetai mums vis kar-

toja tokius dalykus, – *ničnieko aiškiai mes nei girdime, nei regime**? Bet jei jau šios juslės nėra nei tikslios, nei aiškios, ką ir kalbėti apie visas kitas, kiek jų turi kūnas. Visos juk prastesnės už šias*. Ar ne taip, kaip manai?

– Žinoma, kad taip, – atsakė Simijas.

– Tai kada gi, – tęsė Sokratas, – siela prisiliečia prie tiesos? Juk kai ji kartu su kūnu imasi ką nors nagrinėti, aišku, jog šis ją kiaurai apgauna.

– Tai tiesa.

– Tai kur kitur, jei ne protaujant, sielai atsiveria kuri nors iš esybių*?

– Tikrai.

– Na, o geriausiai ji turbūt tada protauja, kai niekas iš šių dalykų jai netrukdo: nei klausa, nei rega, joks skausmas, joks malonumas, bet kai ji labiausiai pasilieka pati su savimi, pasako kūnui 'sudie' ir kiek įmanoma vengdama su juo bendrauti bei liestis, veržiasi prie esybės*.

– Taip ir yra.

– Tad ir čia* filosofo siela labiausiai niekina kūną ir d bėga nuo jo, siekdama pasilikti pati su savimi?

– Taip.

– O ką mes, Simijau, pasakysime štai apie ką: pats tas „teisinga“, ar yra toks daiktas, ar ne*?

– Dievaži, tikrai yra!

– O „gražu“ ir „gera“?

– Kaip gi ne.

– Na, ir teko tau kada nors savo akimis ką nors tokio matyti?

– Niekados, – arsakė Simijas.

– Tai gal kita kokia iš kūno juslių būsi juos lietus? Turiu galvoje visa ko – dydžio, sveikatos, stiprybės, žodžiu, visų dalykų, kurie tik yra, būti*. Ar per kūną regime tai, kas juose tikriausia? O gal šitaip: tas iš mūsų, kuris geriausiai ir kruopščiausiai yra pasirengęs tyrinėdamas kiekvieną daiktą apmąstyti jį patį savaime, arčiausiai prieina prie kiekvieno daikto suvokimo?

– Žinoma.

– Vadinasi, tas žmogus tai padarytų visų tyriausiai*, kuris prie kiekvieno dalyko kiek įstengdamas citų pačiu mąstymu, neįpainiodamas į jo veiklą regos, ir jokios kitos 66 joslės neįtraukdamas į galvojimą? Kiekvieną esybę jis imtųsi medžioti* gryną pačią savaime, pasitelkęs vien gryną mąstymą savaime, kiek įmanoma atitrūkęs nuo akių, ausų, galima sakyti, – nuo viso kūno, drumsčiančio su juo susidėjusią sielą ir neleidžiančio pasiekti tiesos ir pažinimo? Ar ne toks žmogus, Simijau, veikiau nei kas kitas, turės laimės nurverti esybę?

– Nuostabiai teisingai kalbi, Sokratai! – tarė Simijas.

– Ar nemanai, kad iš viso šito tikri filosofai būtų priversti susidaryti maždaug tokią nuomonę, ir vieni kitiems jie štai ką tartų: „Žiūrėkite! Rodos, kažkokį takelį* atveda mus ir mūsų svarstymą prie tokios tyrinėjimo išvados: kol turime kūną, ir mūsų sielą teršia ši blogybė, niekados pakankamai nepasieksime to, ko trokštame: o tai, kaip sakome, yra tikrovė*. Kūnas atima iš mūsų be galo daug laiko, – jam būtinas maistas! Nегana to – kartais jį užpuola

kokios nors ligos ir trukdo mums medžioti esybę. Kūnas užtvindo mus geismais, norais, baimėmis, visokiais kliesiais ir gausybe niekų tiek, kad iš tiesų, kaip kad sakoma, tikrai niekada nieko jis mums neleidžia suvokti*. Juk karus, perversmus ir kautynes sukelia vis tas pats kūnas ir jo norai. Mat visi karai pradedami turtams įsigyti, o turtų įsigyti mus verčia kūnas, kurį mes vergiškai slaugome. O filosofijai dėl šio kūno su visais jo rūpesčiais nebeturime laiko. Bet baisiausia tai, jog, jei kartais kūnas ir palieka mums kokią laisvą minutę, ir imamės ką nors nagrinėti, jis vėl visur išlenda, kelia sąmyšį, suirutę ir taip mus trikdo, kad dėl jo neįstengiamo regėti tikrybės. Žodžiu, tikrai turime pakankamą įrodymą, kad, jei ketiname ką nors tyrai pažinti, privalome kratytis kūno ir pačia siela regėti pačius dalykus*. Tada pagaliau, kaip atrodo, turėsime tai, ko geidžiame ir ką sakomės mylį* – pažinimą. Tada, kai baigsime gyvenimą – taip rodo mūsų svarstymas, o kol gyvename – ne. Mat, jei susidėjus su kūnu nieko tyrai neįmanoma pažinti, tai viena iš dviejų: arba niekur negalima pasiekti žinojimo, arba baigus gyvenimą. Juk tik tada siela pagaliau bus atskirai nuo kūno ir pati sau, o iki tol – 67 ne. O kol gyvename, tada turbūt labiausiai priartėsime prie žinojimo, kai kuo mažiausiai turėsime reikalų su kūnu, kuo mažiausiai su juo bendrausime, jei tik tai nėra visiškai neišvengiama. Jei neprisipildysime jo kūniškumo, bet apsaugosime nuo jo savo tyrumą, kol dievas pats nepaleis mūsų. Tada tyri, nusikratę kūno beprotybės*, tikriausiai būsime su tokiomis pačiomis [esybėmis] ir patys savaime*

b pažinsime visa, kas gryna, o tai turbūt yra tai, kas tikra. Juk tam, kas nėra tyra, vargu ar galima liesti tai, kas tyra**.

Šitaip, mano galva, būtinai turėtų vieni kitiems tarti ir taip turėtų manyti visi tikri pažinimo gerbėjai. O tau ar taip neatrodo?

– Tikrų tikriausiai, Sokratai!

c – Tad, – tęsė Sokratas, – jei tai tiesa, bičiuli, žmogus turbūt visai gali tikėtis, jog nuvykęs, kur aš keliauju, tenai – kur gi kitur? – pilnai pasieks tai, vardan ko mes taip plūšome praėjusiame gyvenime. Todėl šią man dabar lieptąją kelionę lydi geroji viltis, kaip ir kiekvieną kitą žmogų, kuris tikisi esąs apvalęs ir pasiruošęs savo mąstymą.

– Žinoma, – pritarė Simijas.

d – O ar ne šitai bus apsivalymas*, kaip mes seniai jau kalbame, kuo labiausiai skirti sielą nuo kūno ir pratinti ją, kad iš visų kūno vietų telktųsi ir spiestųsi pati savyje, ir kad gyventų, ir dabar, ir paskui, kiek įmanoma viena su savi- mi, besivaduodama iš kūno tarsi iš pančių*?

– Tikrai taip, – atsakė Simijas.

– Šitai juk ir vadinama mirtimi, sielos išpančiojimas ir atsiskyrimas nuo kūno?

– Aišku, kad taip, – tarė šis.

– O išpančioti ją, pasak mūsų, visuomet labiausiai, ne, vieninteliai, siekia tikrai atsidavusieji filosofijai, ir toks kaip tik ir yra filosofų siekis: sielos išpančiojimas ir atsiskyrimas nuo kūno. Ar ne taip?

– Atrodo.

– Taigi, kaip sakiau pradžioje*, ar nebūtų juokinga, jei

žmogus, kuris visą gyvenimą pratino save gyventi taip, c kad būtų kuo arčiau mirties, sielvartautų, kai šitai jam pagaliau nutiko?

– Kaip gi nejuokinga.

– Tad tikrai atsidavę filosofijai išties siekia mirti, ir mirtis juos baugina mažiau nei bet kurį kitą žmogų. Štai iš ko gali apie tai spręsti: įsivaizduok, kad jie visai nebesutaria su kūnu ir tetrokšta turėti vieną sielą savaime, o tam nutikus išsigąsta ir sielvartauja. Argi nebūtų visiška nesą- monė, jei jie nedžiūgautų žengdami ten, kur nuvykę gali 68 tikėtis laimėti tai, ko visą gyvenimą geidė – o geidė jie pažinimo*, ir atsikratyti palydos to, su kuo nebesutaria? Ar dėl žmonių, kuriuos mylėjo, žmonių arba vaikų, šiems numirus, daug kas savo valia panorą keltis pas Hadą*, ve- dami vilties ten pamatyti tuos, kurių ilgėjosi ir būti su jais, o tas, kas tikrai geidžia pažinimo ir tvirtai laikosi tos pačios vilties niekur kitur, jei ne pas Hadą, tikrai su juo susitikti, sielvartaus dėl mirties ir nedžiūgaus tenai žengdamas? Rei- b kia manyti, džiūgaus, jei tik jis, bičiuli, iš tikro yra filosofas. Juk jis tvirtai tikės, kad niekur kitur, bet tik tenai tyrai pa- sitiks pažinimą. O jeigu taip, tad, kaip ką tik sakiau, argi nebūtų visiška nesąmonė, jei toks žmogus bijotų mirties?

– Dievaži, visiška nesąmonė! – atsakė Simijas.

– Ar šitai nebus tau pakankamas įrodymas* pamačius, jog žmogus sielvartauja mirties akivaizdoje, kad jis ne iš- c minties, bet koks nors kūno gerbėjas*? Tas pats, ko gero, bus ir pinigų, ir šlovės mėgėjas. Ar vieno katro, ar abiejų šių dalykų*.

– Taip ir yra, kaip sakai.

– Vadinasi, Simijau, ir tai, ką žmonės vadina narsa, labiausiai būdinga taip nusiteikusiems žmonėms?

– Žinoma, kad taip, – atsakė tas.

– Na, o santūrumas, tai, ką žmonės* taip vadina, – nepamesti galvos dėl geismų, bet žiūrėti į juos su panieka ir saiku, – ar ne jiems vieniems tepriklauso, kurie labiausiai niekina kūną ir gyvena pasinėrę į filosofiją*?

d – Kitaip ir būti negali, – tarė šis.

– Juk kitų žmonių, – tęsė Sokratas, – narsa ir santūrumas, jei panorėsi juos apmąstyti, tau pasirodys keisti.

– Kaip tai, Sokratai?

– Žinai, kad visi kiti žmonės mirtį laiko viena didžiųjų blogybių?

– Žinoma.

– Taigi, jei jų narsuoliai nepalūžta mirties akivaizdoje, jie nepalūžta bijodami didesnio blogio*?

– Taip ir yra.

– Vadinasi, visi, išskyrus filosofus, narsūs yra iš baimės, todėl, kad bijo. Bet tai juk nesąmonė – būti narsiam iš baimės ir bailumo?

e – Žinoma.

– Na, o jų saikingieji? Ar jų atveju nėra tas pat: jie santūrus iš kažkokio palaidumo? Nors mes ir sakome, jog tai negalimas daktas, tačiau šitiems žmonėms su jų negudriu santūrumu nutinka kažkas panašaus: bijodami netekti vienu malonumu, kurių geidžia, jie pasiduoda tiems malonumams, o nuo kitų susilaiko*. Nors jie ir vadina palaidu-

mu, jei kas pasiduoda malonumų valdžiai, tačiau patiems, kaip matom, pavyksta pasiduodant vienu malonumų valdžiai, valdyti kitus. O tai panašu į ką tik sakytą dalyką, kad jie kažkaip geba būti santūrūs iš palaidumo.

– Tikrai panašu.

– Juk, garbingasis Simijau, kažin ar tokie bus tinkami mainai dorybei įgyti, kai malonumai iškeičiami į malonumus, skausmai į skausmus, o baimė į baimę – didesni į mažesnius, tarsi pinigai? Bet, ko gero, yra vienintelis tikras pinigas, į kurį visa tai dera keisti – pažinimas. Kas už jį ir b kartu su juo perkama ar parduodama, visa tai, ko gero, tikrai bus narsa, santūrumas, teisingumas, ir apskritai tikroji dorybė, – tik už pažinimą, nesvarbu, ar pagausėtų, ar sumažėtų malonumų, baimių ir kitų panašių dalykų*. O kai šie dalykai tarpusavyje keičiami atskirai nuo pažinimo, tai čia, ko gero, bus kažkokia butaforija*, tiesiog vergiška* dorybė, kur nėra nieko sveiko* ir nieko tikro. Bet iš tiesų, tikrasis santūrumas, teisingumas, narsa – ko gero, bus lyg c apsisvalymas nuo visų šių dalykų*, ir pats pažinimas – tai turbūt tam tikros apsisvalymo apeigos*. Panašu, kad ir tie žmonės, kurie įsteigė mums slėpiningas apeigas*, nėra kokie nenaudėliai – neveltui jie nuo senų laikų mįslingai skelbia, esą, *kas į Hadą atvykęs nesužinojęs paslapčių ir neišventintas į slėpinius, atsidurs purve, o apsisvalęs ir išventintas tenai nuvykęs apsigyvens su dievais**. Juk, kaip teigia slėpiningų apeigų dalyviai, *tirsanešių daug, bakchų mažai**. d Pastarieji, manding, kaip tik ir yra filosofijai gyvenimą tikrai skyrę žmonės*. Aš ir pats gyvenime kiek įstengdamas

dariau viską ir visais būdais siekiau rapti vienu iš jų. Ar teisingai siekiau? Ar esame ką nors laimėję? Kaip iš tikrųjų yra, jei dievas duos, aiškiai sužinosime tenai nuvykę. Neilgai, man regis, liko laukti.

Toks tad yra mano ginamasis žodis, Simijau ir Kebėtai: ne be pagrindo nesikankinu ir nesielvartauju, palikdamas jus ir čionykščius šeiminingus, tikėdamasis ir tenai ne ką prasčiau nei čia rasiąs gerų šeiminingų bei draugų. Jei jums mano gynimasis pasirodė kiek įtikimesnis nei atėniečių teisėjams, tai gerai.

Po šių Sokrato žodžių prabilo Kebėtas:

70 – Visa kita, Sokratai, man regis, gerai pasakyta, bet dėl sielos žmonėms kyla daug abejonių. O gal ji, atsiskyrusi nuo kūno, niekur nebebus? Gal tą dieną, kurią žmogus miršta, ji, kai tik atsiskiria nuo kūno, suyra ir žūva? Išėidama išsisklaido tarsi garai ar dūmai, dingsta išlėkdama į visas puses, ir nebėra nieko ir niekur*? Mat, jei ji būtų kur nors susitelkusi savyje ir nusikračiusi visų šių blogybių, kurias b čia dabar suminėjai, tada, Sokratai, turėtume tikrą – ir kokią gražią! – viltį, jog tai, ką sakai, tiesa. Bet kad siela yra ir žmogui numirus, ir kad ji tebeturi kažkokią pažinimo galią*, čia tikriausiai gerokai dar trūksta įtaigumo bei įtikimumo*.

– Teisingai kalbi, Kebėtai, – atsakė Sokratas. – Tai ką darysime? Nori, kad apsvarstytume* šiuos dalykus: panašu, kad taip yra, ar ne*?

– Aš tai mielai išgirsčiau, ką apie juos manai, – tarė Kebėtas.

– Na, bent jau, – tarė Sokratas, – nemanau, kad dabar mane išgirdęs kas nors, kad ir komedijų rašytojas, pasakytų, c esą tauškiu nickus ir samprotauju apie tai, kas man nedera*. Tad, jei pritarti, reikia tai iširti.

Siūlau svarstyti šitaip: ar gyvenimą baigusiu žmonių sielos yra pas Hadą, ar jų ten nėra? Pirmiausia, yra toks senas padavimas, kurį mes pamename*, kad ten yra iš čia atėjusios sielos, o paskui vėl atcina čia ir atsiranda iš mirusių*. O jei šitaip yra – jei gyvieji vėl atsiranda* iš mirusiųjų, – ar tai nereiškia, kad mūsų sielos tenai yra? Juk d neatsirastų vėl, jei nebebūtų? Tad, jei tikrai paaiškėtų, jog gyvieji atsiranda iš niekur kitur, kaip tik iš mirusiųjų, turėtume pakankamą įrodymą, jog taip ir yra. Priešingu atveju, dar kaip nors kitaip reiktų svarstyti.

– Žinoma, kad taip, – sutiko Kebėtas.

– Kad lengviau suprastum šį dalyką, spęsk ne tik iš žmonių, bet iš visų gyvūnų ir augalų, ir apskritai, iš viso, kam būdinga rasti. Žiūrėkime, ar ne šitaip viskas atsiranda: visos priešybės randasi ne iš ko kito, kaip iš priešybių, e kas tik turi ką nors priešinga. Antai, bjauriam priešinga gražu, – ar ne taip? – o neteisingam teisinga. Bet tas pats yra ir su aibe kitų dalykų! Tad panagrinėkime šį klausimą: ar būtinai taip yra, kad, kas turi ką nors priešinga, atsiranda ne iš ko nors kita, kaip iš savo priešybės*? Antai, jei atsiranda kažkas didesnio*, turbūt būtinai iš anksčiau buvusio mažesnio paskui atsiranda kas nors didesnio? 71

– Taip.

– O kai atsiranda kažkas mažesnio, ar ne iš anksčiau

buvusio didesnio vėliau atsiranda kas nors mažesnio?

– Taip ir yra, – sutiko Kebėtas.

– Na, o kas nors silpnesnio atsiranda iš kažko stipresnio, o kas nors lėtesnio – iš greitesnio?

– Žinoma.

– Žiūrėkime toliau. Kai atsiranda kas nors blogesnio, ar ne iš geresnio? O kas nors teisingesnio, – tai iš neteisingesnio?

– Kaip gi kitaip?

– Vadinasi, – tarė Sokratas, – mes pakankamai įsitikinome, kad viskas atsiranda tokiu būdu: priešingi dalykai iš priešingų*?

– Žinoma.

– Dabar toks klausimas. Ar nėra su tais daiktais dar ir taip, kad tarp abiejų, esant dviems priešybėms, esama ir dviejų atsiradimų*? – iš vieno į kitą, o iš pastarojo vėl į pirmą, kaip tarp didesnio ir mažesnio daikto esama augimo ir nykimo, ir mes juos taip ir vadiname: viena „augti“, o kita „nykti“*?

– Taip; – atsakė anas.

– Taigi ir „skirtis“ bei „jungtis“, „aušti“ ir „kaisti“, ir visi tokie dalykai, nors kartais mes jų neįvardijame*, iš tikrųjų būtinai visada būna taip, kad viena randasi iš kito, ir tarp abiejų abiejomis kryptimis vyksta radimasis?

– Žinoma, – tarė anas.

c – Gerai, – tęsė Sokratas. – O „gyventi“ turi ką nors priešinga, kaip kad „budėti“ priešinga yra „miegoti“?

– Žinoma, kad turi, – atsiliepė Kebėtas.

– Ką?

– „Būti mirusiam“.

– Vadinasi, šitai randasi viena iš kito, jei tai yra priešybės, ir tarp jų, esant dviems dalykams, esama dviejų atsiradimų?

– Kaip gi ne?

– Tai aš tau dabar pateiksiu vieną porą, iš tų, kurias ką tik minėjau, – tęsė Sokratas, – pačią ją ir atsiradimus joje, o tu man – kitą. Sakau: „miegoti“ ir „budėti“; iš „miegoti“ atsiranda „budėti“, o iš „budėti“ – „miegoti“, o atsiradimų d tarp jų esama vieno „užmigti“, kito – „pabusti“*. Pakankamai aišku, ar ne?

– Žinoma.

– O dabar tu man taip sakyk apie gyvenimą ir mirtį. Pirmiausia, ar nemanai, kad „būti mirusiam“ priešinga „būti gyvam“?

– Sutinku.

– O atsiranda jie viena iš kito?

– Taip.

– Vadinasi, iš gyvo atsiranda kas?

– Miręs, – pasakė.

– Na, o iš mirusio?

– Tenka pripažinti, kad gyvas.

– Vadinasi, Kebėtai, kas gyva, taip pat ir gyvi žmonės, atsiranda iš mirusių?

– Atrodo.

– Vadinasi, mūsų sielos yra pas Hadą?

– Panašu.

akivaizdus? Juk „mirti“, šitai tikriausiai akivaizdu, ar ne?

– Žinoma.

– O ką toliau darysime? Nejaugi neatsversime šito atsiradimo priešingu, ir gamta šioje vietoje liks šluba? O gal būtinai reikia atsverti „mirti“ koku nors priešingu atsiradimu?

– Man rodos, reikia, – tarė.

– Kas gi tai būtų?

– „Atgimti“.

72 – Vadinasi, – pasakė anas, – jegu yra „atgimti“, „atgimti“ turėtų būti gyvųjų atsiradimas iš mirusių?

– Žinoma.

– Vadinasi, ir šitaip* pripažinome, kad gyvieji iš mirusių atsiranda lygiai taip pat, kaip ir mirusieji iš gyvųjų? O jei šitaip yra, tai, kaip jau nutarėme*, turėtų būti pakankamas įrodymas, kad mirusiųjų sielos privalo būti kažkur, iš kur jos vėl atsiranda?

– Man atrodo, Sokratai, kad iš to, ką pripažinome, būtinai šitaip plaukia.

– Tai žiūrėk, Kebėtai, – tęsė Sokratas, – mes visai teisingai tai pripažinome, bent man taip atrodo. Mat, jeigu b vieni daiktai rasdamiesi nuolatos neatsvertų kitų, tarsi eidami ratu, ir radimasis būtų toks tiesus, einantis tik nuo vienos priešybės prie kitos, nesukdamas atgal prie pirmo bei nedarydamas posūkio*, – pats supranti, kad galop viskas įgytų tą patį pavidalą, patirtų tą pačią būseną ir nusstotų rastis?

– Visai nesunku suprasti, ką turiu omenyje. Tarkime, jei būtų „užmigti“, bet jo neatsvertų iš „miegoti“ atsirandantis „atsibusti“, pats supranti, jog viskas baigtųsi taip, c kad Endimijono istorija* pasirodytų tuščiai išpūstas menkiekis ir niekuo nepasižymėtų*, kadangi ir visi kiti patirtų tą patį, tai yra užmigų. Arba, jei viskas tik jungtųsi, bet nesiskirtų, tai greit arsitiktų pasak Anaksagoro žodžių „Visi daiktai kartu“*. O gi taip pat, brangusis Kebėtai, jeigu viskas, kas turi gyvybės, mirtų, o mirę liktų tuo pačiu mirusiųjų pavidalu ir nebegimtų iš naujo, ar nepasibaigtų tai neišvengiamai tuo, kad viskas numirtų ir niekas nebegyventų? Mat, jei gyviai atsiranda iš kitų*, o patys miršta, tai ar d gali būti, kad viskas nebūtų išseikvota mirčiai?

– Niekaip, Sokratai, mano galva, negali būti, – atsakė Kebėtas. – Man atrodo, kad tu kalbi visišką tiesą.

– Tai ir yra, Kebėtai, pati, mano manymu, tikriausia tiesa, ir mes neklystame pripažindami šiuos dalykus, bet iš tikrųjų yra atgimstama, ir gyvieji atsiranda iš mirusiųjų, ir mirusiųjų sielos yra*.

– Palauk, Sokratai! – įsiterpė Kebėtas. – Juk tas pats e plaukia ir iš ano tavo mėgstamo kartoti teiginio, jei jis teisingas: esą mokymasis mums yra ne kas kita, kaip prisiminimas*. Ir iš jo, regis, būtinai seka, kad tai, ką dabar prisimename, mes kažkur prieš tai jau esame pažinę. Bet 73 tai neįmanoma, jei mūsų siela nebuvo kur nors prieš atsiradama šiame žmogaus pavidale. Vadinasi, ir šitaip žiūrint atrodo, jog siela yra kažkas nemirtinga.

– Kebėtai, – pertraukė Simijas, – kaip gi tai įrodoma? Primink man, nes aš nelabai dabar prisimenu.

– Vienas įrodymas, – atsakė Kebėtas, – pats gražiausias, kad klausiami žmonės, jei kas moka gražiai klausti, patys viską pasako, kaip yra. Bet jei juose nebūtų žinojimo ir teisingo supratimo, jie nepajęgtų šito padaryti! O paskui, b jei dar parodo geometrinius brėžinius ar ką nors tokio, tai čia akivaizdžiausiai pasitvirtina, kad taip ir yra*.

– Jei toks [įrodymas] tavęs neįtikino, Simijau, – tarė Sokratas, – pažiūrėk į tai štai kaip, – gal tada ir pats sutiksi. Matau, kad netiki, kaip tai, kas vadinama mokymusi, gali būti prisiminimas?

– Ne tai kad netikiu, – atsakė Simijas, – bet turiu patirti kaip tik tai, apie ką kalbame – prisiminti*. Ir iš to, ką bandė pasakyti Kebėtas, jau kone prisimenu ir beveik tikiu. Vis dėlto mielai dabar paklausyčiau, koks yra tavasis aiškinimo būdas.

c – Ogi štai koks. Sutinkame turbūt, kad jei kas nors ką nors prisimena, kadaise anksčiau turėjo tai žinoti?

– Žinoma.

– Ar sutinkame ir su tuo, kad jei žinojimas atsiranda tam tikru būdu, jis yra prisiminimas? Štai kokį būdą turiu galvoje: jeigu kas nors išvydęs, išgirdęs ar kaip kitaip ką nors patyręs, pažįsta ne tik šį daiktą, bet kartu pagalvoja ir apie kitą, priklausantį ne tam pačiam, o kitam žinojimui, ar ne teisinga būtų teigti, kad žmogus *prisiminė* tai, kas d jam atėjo į galvą?

– Kaip tai?

– Antai: vienas yra žinojimas apie žmogų, kitas – apie lyrą.
– Kaip gi ne.

– Žinai juk, ką patiria įsimylėjėliai, pamatę lyrą, apsiaustą ar kitą kokį daiktą, kurį paprastai vartoja jų mylimasis: jie atpažįsta lyrą ir mintyse susidaro mylimojo, kuriam priklauso ši lyra, vaizdą. Tai ir yra prisiminimas. Taip pat, tarkime, kas nors pamatęs Simiją neretai prisimena ir Kebėtą. Tikriausiai galėtume pateikti dar aibę tokių pavyzdžių*.

– Dievaži, tikrą aibę, – pritarė Simijas.

– Ar šitai, – tęsė Sokratas, – nėra kažkoks prisiminimas? Ypač kai kam nors taip atsitinka su daiktais, kuriuos jis ilgam išleido iš akių ir jau buvo pamiršęs?

– Tikrai taip.

– Dar sakyk: ar galima pamačius nupieštą žirgą arba nupieštą lyrą prisiminti žmogų, o pamačius nupieštą Simiją prisiminti Kebėtą?

– Žinoma.

– Tikriausiai, ir pamačius nupieštą Simiją galima prisiminti patį Simiją?

– Aišku, kad galima!

– Taigi iš visų šių pavyzdžių plaukia, kad prisiminimą sukelia ir panašūs, ir nepanašūs dalykai?

– Plaukia.

– O kai kam nors prisiminimas apie ką nors kyla iš panašių dalykų, ar nepatiria jis kartu dar kai ko, ar nesusimąsto dėl šio daikto panašumo į tą, kurį prisiminė: ar trūksta jam ko nors, ar ne*?

– Būtinai atsitinka.

– O dabar žiūrėk, ar tikrai taip yra. Pripažįstame turbūt, kad yra toks daiktas „lygu“, ne taip kaip rąstas rąstui arba akmuo akmeniui, ar dar kas nors tokio, bet kažkas nuo jų visų skirtinga, pats tas „lygu“, – kaip atsakysime: yra toks daiktas, ar nėra*?

b – Dievaži, yra, – atsiliepė Simijas, – ir dar kaip!

– Ir žinome patį tai, kas yra*?

– Be abejo, – atsiliepė Simijas.

– O iš kur mes imame šį žinojimą apie jį? Ar tik ne iš daiktų, kuriuos ką tik minėjome: matydami lygius pagalius, akmenis ar kitus kokius lygius daiktus, iš jų susidarome mintį apie aną, nuo šių daiktų skirtingą „lygu“? O gal tau neatrodo, jog tai yra skirtinga? Tad pagalvok dar šitaip: ar lygūs akmenys ir pagaliai, nors vis tie patys, neatrodo kartais kažkam lygūs, o kažkam – ne*?

– Žinoma, kad taip.

c – Na, ar buvo kada nors, kad patys „lygūs“* tau pasirodytų nelygūs, arba lygybė – nelygybė?

– Tikrai niekada, Sokratai!

– Vadinasi, nėra tas pats šitie lygūs daiktai ir pats „lygu“.

– Jokių būdu, mano galva, Sokratai.

– Ir vis dėlto žinojimą apie jį esi susidaręs bei gavęs iš šių lygių daiktų, skirtingų nuo ano „lygu“?

– Tikra tiesa.

– Kad šis „lygu“ arba panašu į juos, arba nepanašu*?

– Žinoma.

– Bet skirtumo čia jokio nėra, – tarė Sokratas. – Jei

pamačius kokį nors daiktą, nuo šio vaizdo mintyse atsiranda kitas, panašus ar nepanašus, būtina pripažinti, kad čia kaip tik ir įvyko prisiminimas.

– Žinoma, kad taip.

– Žiūrėk toliau, – tęsė anas. – Ar nepatiriame mes ko nors tokio dėl rąstų ir kitų dabar minėtų lygių daiktų? Atrodo jie mums lygūs taip pat, kaip ir pats tai, kas yra „lygu“? O gal stokoja ko nors, kad būtų tokie pat, kaip anas „lygu“, ar nieko nestokoja?

– Dar kaip stokoja!

– Vadinasi, sutinkame, jog, kai kas pamatęs kokį daiktą, pagalvoja: „šis daiktas, kurį aš dabar matau, nori būti toks, kaip kažkokia kita esybė, tačiau atsilieka ir neįstengia būti toks, kaip ji ir yra prastesnis“, – taigi žmogus, kuris taip galvoja, tikriausiai anksčiau jau turėjo žinoti aną esybę, į kurią, pasak jo, panašus, bet atsilieka šis daiktas?

– Būtinai turėjo.

– Na, o mes ar ne tą patį būsime patyrę dėl lygių daiktų ir paties „lygu“?

– Dar kaip!

– Vadinasi, mes būtinai iš anksto turėjome žinoti tą „lygu“, kai pirmą kartą pamatę lygius daiktus pagalvo- 75 jome: visi jie veržiasi būti, kaip anas „lygu“, bet atsilieka.

– Taip ir yra.

– Kita vertus, pripažįstame ir tai, jog ši mintis atsirado ne iš kur kitur, ir negalėtų iš kitur atsirasti, bet tik išvydus, palietus ar kaip kitaip patyrus, – visa tai aš laikau tuo pačiu.

– Tai ir yra tas pat, Sokratai, bent jau tiek, kiek siekia parodyti šis aiškinimas.

b – Žodžiu, iš potyrių tenka susidaryti mintį, kad visa, ką patiriame, veržiasi link to, kas yra lygu, tačiau atsilieka. Ar kaip pasakysime?

– Taip ir pasakysime.

– Vadinasi, dar nepradėję regėti, girdėti ir apskritai just, privalėjome, matyt, turėti jau žinojimą apie patį „lygu“, kad jis yra*, idant su juo siedami juslėmis suvokiamus lygius daiktus, galėtume tarti: „Visi jie trokšta būti tokie, kaip tas lygu, bet yra prastesni už jį“?

– Iš to, kas pasakyta, Sokratai, būtinai taip plaukia.

– O juk vos gimę mes iškart jau regėjome, girdėjome ir turėjome visus kitus potyrius?

– Žinoma.

c – O žinojimą apie „lygu“ mes, kaip sakėme, turėjome gauti anksčiau už šiuos potyrius?

– Taip.

– Taigi panašu, kad šį žinojimą mes turėjome gauti prieš gimdami.

– Panašu.

– O jei, gavę šį žinojimą prieš gimimą, mes su juo gimstame, vadinasi, dar prieš gimdami ir tik ką gimę žinome ne tik „lygu“, „daugiau“, „mažiau“, bet ir visus tokius dalykus? Juk mes dabar kalbame ne vien apie „lygu“, bet taip

d pat ir apie patį „gražu“, patį „gera“, „teisinga“, „dora“, žodžiu, apie visa, kam klausinėdami ir atsakinėdami klausimuose ir atsakymuose dedame antspaudą „kas yra“*.

Vadinasi, žinojimą apie visa tai mes turėjome gauti prieš gimdami.

– Gerai.

– O gavę žinojimą apie kurį nors iš šių dalykų, jei čia pat jo nepamiršdavome, turėjome visada gimti žinantys ir žinoti visą gyvenimą. Tai juk ir yra žinoti: gavus žinojimą apie ką nors, turėti jį ir neprarasti. Ar ne šitai, Simijau, ir vadiname užmarštimi – netekti žinojimo?

– Tikrai taip, Sokratai, – atsakė Simijas.

– O jei, manau, gavę prieš gimimą, gimdami mes jį praradome*, bet vėliau vartodami tokius dalykus* suvokiančias jusles, atsiimame tą žinojimą, anksčiau kadaise jau turėtą*, ar tai, ką vadiname „išmokti“, nebus savojo žinojimo atsiėmimas? Ar neteisingai padarytume, vadindami šį dalyką atsiminimu*?

– Žinoma.

– Juk šitai mes jau pamatėme, kad, juslėmis suvokus 76 kokį nors daiktą – išvydus, išgirdus ar kaip kitaip patyrus, galima dėl jo pagalvoti apie kitą, jau pamirštą, prie kurio siekia priartėti šis daiktas, nepanašus į aną, arba panašus. Tad, kartoju, viena iš dviejų: arba mes esame gimę žinodami šiuos dalykus ir visi visą gyvenimą juos žinome, arba vėliau tie žmonės, apie kuriuos sakome, kad jie išmoks, ta, viso labo prisimena, ir „mokymasis“ tėra prisiminimas.

– Būtent taip ir yra, Sokratai!

– Tai ką tu renkiesi, Simijau? Kad esame gimę su šiuo 76 žinojimu, ar kad vėliau prisimename tai, ko žinojimą esame gavę anksčiau?

– Negaliu dabar nuspręsti, Sokratai.

– Gerai. O dėl šito ar gali nuspręsti, ir kaip tai tau atrodo: žinantį žmogus ar pajėgtą pateikti paaiškinimų* apie tai, ką žino, ar ne?

– Būtinai pajėgtų.

– Tai gal manai, kad visi pajėgia pateikti paaiškinimų apie tai, ką dabar minėjome*?

– Norėčiau, kad taip būtų, – atsakė Simijas, – bet, deja, kur kas labiau tikėtina, kad rytoj tokiu pat metu nebebus jau nė vieno žmogaus, kuris įstengtų tinkamai tai padaryti.

– Vadinasi, tu, Simijau, nemanai, kad visi tai žino?

– Tikrai ne.

– Vadinasi, prisimena tai, ką kadaise išmoko?

– Tenka pripažinti.

– Kada gi mūsų sielos įgyja žinojimą apie tuos dalykus? Aišku, kad ne po to, kai jau tapome žmonėmis?

– Aišku, kad ne.

– Vadinasi, anksčiau.

– Taip.

– Vadinasi, Simijau, sielos buvo ir anksčiau, dar neatsiradusios žmogaus pavidale. Buvo atskirai nuo kūnų ir turėjo pažinimo galią*.

– Nebent, Sokratai, šias žinias mes įgyjame tuo pačiu metu, kai gimstame – lieka juk dar šis laikas?

d – Gerai, drauguži! O koku gi kitu laiku mes jas prarandame? Juk ką tik sutikome, kad gimdami mes jų nebeturime? Manai, kad prarandame tuo pačiu metu, kai ir įgyjame? Ar gali pasiūlyti kokį kitą laiką?

– Niekaip negaliu, Sokratai. Tiesiog nepastebėjau, kad pasakiau nesąmonę.

– Tai kas gi mums išeina, Simijau? Jei tai, ką mes amžinai minime* – „gražu“, „gera“ ir apskritai tokia būtis* yra, ir mes su ja siejame tai, ką gauname iš juslių, vėl atradami ją anksčiau turėtą ir mūsų*, ir su ja viską lyginame, būtina matyt, pripažinti, jog kaip yra anos [esybės], taip pat ir mūsų sielos yra mums dar negimus. O jei anų [esybių] nėra, visas šis įrodymas niekam tikęs? Ar nesutinki: lygiai taip pat, kaip privalo būti anos [esybės], ir mūsų sielos privalo būti* mums dar negimus, o jei anos neprivalo, tai ir mūsų sielos neprivalo*?

– Tu net neįsivaizduoji, Sokratai, – atsakė Simijas, – kaip man atrodo, kad jos vienodai privalo! Ir kokį puikų prieglobstį susirado įrodymas*: mūsų siela prieš mums gimus yra taip pat, kaip ir būtis, apie kurią tu dabar kalbi. Juk nežinau nieko, kas man būtų taip akivaizdu, kaip tai, jog visi tokie dalykai kuo tikriausiai yra – „gražu“, „gera“ ir visa kita, ką tu minėjai*. Tad, man atrodo, viskas jau pakankamai įrodyta.

– O kaip Kebėtui? Juk ir Kebėtą reikia įtikinti.

– Ir jam taip pat, – atsakė Simijas, – bent aš taip manau, nors ir nerastum antro tokio įrodymams nepasiduodančio kietasprandžio. Vis dėlto manau, kad ir jį ganėtinai įtikino tai, kad mūsų siela yra mums dar negimus. Bet ar ji dar bus ir tada, kai numirsime? Šitai man ir pačiam, Sokratai, dar neatrodo įrodyta. Tad ji vis dar neketina trauktis iš kelio*, ana žmonių baimė, kurią minėjo Kebėtas*: kad žmogui mirus siela neišsisklaidytų ir kad tai nebūtų jos buvi-

mo *galas*. Išties, kas gi trukdo įsivaizduoti tokį dalyką: ji susidaro ir atsiranda iš kažkur kitur ir yra jau prieš ateidama į žmogaus kūną, bet kai ateina į kūną ir paskui nuo jo atsiskiria, – čia ir pati liaujasi buvusi ir išyra? Kitaip įrodymas nebus užbaigtas.

c – Gerai sakai, Simijau, – tarė Kebėtas. – Susidaro toks vaizdas, tarsi būtų įrodyta tik pusė to, ką reikia įrodyti: kad mūsų siela yra prieš mums gimstant. Bet reikia dar įrodyti, jog ir kai numirsime, ji bus taip pat, kaip ir mums dar negimus.

– Tai jau įrodyta, Simijau ir Kebėtai, – atsakė Sokratas, – jei tik nepatingėsite sujungti šį svarstymą su tuo, ką prieš tai esame pripažinę, kad visa, kas gyva, atsiranda iš d to, kas mirė*. Žiūrėkite: jei siela yra ir prieš tai, o eidama gyventi ir rasdamasi atsiranda ne iš kur kitur, bet būtinai iš mirties ir iš mirimo būklės, tad ar neprivalo ji taip pat būti, ir kai numirs? Ji juk ir vėl turi atsirasti? Taigi jau įrodyta tai, apie ką kalbate. Bet man atrodo, kad judu su Simiju mieliai labiau įsigilintumėte į šį svarstymą. Matau, jog bijote tarsi vaikai: o kas, jei vėjas išties išsklaido ir nupečia iš kūno išeinančią sielą. O jei dar pasitaikys mirti e ne ramiai, bet kokią audringą dieną!

Kebėtas nusijuokė:

– Įsivaizduok, kad esame tokie bailiai ir pabandyk mus įtikinti, Sokratai! Bet veikiau tai ne mes bijome, bet, matyt, ir mūmyse tūno kažkoks vaikas, kurį baugina tokie dalykai. Jį tad ir pabandyk įkalbėti, kad nustotų bijoti mirties tarsi raganos*.

– Paprasčiausiai, – pasakė Sokratas, – turėsite kasdien jį kerėti, kol galutinai išvarysite iš jo šią baimę*.

– Kur gi, Sokratai, rasime gerą tokių baimių kerėtoją? 78
Juk tu mus palieki!

– Graikija didelė, Kebėtai, ir joje turėtų būti tinkamų žmonių. Gausios yra ir barbarų tautos. Ieškodami gero kerėtojo, visas jas turėsite išnaršyti negailėdami nei pinigų, nei vargo, – juk nesugalvotumėte tinkamesnės progos pinigams išleisti*. Bet ir patys drauge turėsite paieškoti*: turbūt sunkiai rastumėte, kas geriau už jus pajėgtų tai daryti.

– Taip ir bus, – atsakė Kebėtas. – Bet grįžkime ten, b kur sustojome, jei turi noro.

– Žinoma, kad turiu, – ko gi kito būtų galima tikėtis?

– Miela girdėti.

– Taigi mes dabar, – tęsė Sokratas, – štai ko savęs turėtume paklausti*: kokiems dalykams būdinga patirti tokį dalyką kaip irimas, ir dėl kokių dalykų tenka bijoti, kad šito nepatirtų, o kokiems tai nėra būdinga? O paskui pasižiūrėti, katros rūšies daiktas yra siela, ir atitinkamai bijoti arba nebijoti dėl mūsų sielos likimo?

– Teisingai kalbi.

– Ar sutinki, jog sudėtam ir sudėtiniam daiktui iš prigimties būdinga* patirti tokį dalyką – skilti į dalis tuo pat būdu, kokiu buvo sudėtas? O jei kas nėra sudėtas, tai jam – kam gi kitam – vieninteliu nepriklauso to patirti.

– Man atrodo, kad taip ir yra, – tarė Kebėtas.

– Vadinas, panašu, jog kas visuomet yra tapatu ir

vienoda, tikriausiai bus nesudėtiniai daiktai, o kas kaskart būna įvairiai ir niekada nėra tapatu, sudėtiniai?

– Bent man taip atrodo.

d – Grįžkime dabar prie to paties, ką jau svarstėme*. Ši būtis*, kurios buvimą mes aiškiname savo klausimais ir atsakymais*, ar ji visada yra ta pati ir vienoda, ar kaskart skirtinga? Pats „lygu“, pats „gražu“, visa tai, kas yra – esybė, – nejuo leidžia koki nors pokytį, kad ir koks jis būtų? Gal vis dėlto kiekvienas šių daiktų, kurie yra, pats savaime yra vienalytis, visada vienodas ir tapatus ir niekada jokiū būdu ir jokiū atžvilgiu neleidžia jokio pasikeitimo?

– Būtinai jis turi būti tapatus ir vienodas, Sokratai, – atsakė Kebėtas.

e – O ką manai apie visus šiuos gražius žmones, žirgus, apsiaustus ir visus kitus tokius dalykus, kad ir kiek jų būtų? Arba apie lygius ir visus kitus anų [esybių] bendravardžius*? Ar jie tapatūs, ar visiška anų priešybė: nei patys sau, nei vieni kitiems, gali sakyti, niekados niekaip nėra tapatūs?

– Su šitais taip ir yra, – atsakė Kebėtas. – Jie niekados nėra vienodi.

79 – Juos gali paliesti, pamatyti, pajusti visomis kitomis joslėmis, tiesa? O tų, kurie yra tapatūs, niekaip neužčiuopsi kaip tik svarstančiu protu, kadangi jie yra neregimi, ir negalima jų matyti?

– Sakai gryną tiesą.

– Tad, jei neprieštarauji, tarkime, kad yra dvi esybių rūšys: regimos ir neregimos.

– Tarkime.

– ... ir kad neregima rūšis visada tapati, o regima – niekada?

– Ir čia neprieštaraušiu.

– O dabar sakyk: ar tiesa, kad turime du skirtingu dalyku – kūną ir sielą*? Ar kitaip manai?

– Ką čia daugiau sugalvosi.

– Tai kaip nutarsime? Katrai rūšiai būtų artimesnis ir giminingesnis kūnas?

– Na jau šitai visiems aišku: regimai.

– O siela kaip? Regima ar neregima?

– Bent jau ne žmonių akimis*, Sokratai! – atsakė Kebėtas.

– Bet mes dabar kalbame apie regima ir neregima žmogiškajai prigimčiai? Nebent turi galvoje kokią kitą prigimtį?

– Ne, žmogiškąją.

– Tai ką pasakysime apie sielą? Matomas tai dalykas ar nematomas?

– Nematomas.

– Vadinasi, ji neregima.

– Taip.

– Vadinasi, siela labiau už kūną panaši į neregimą rūšį, o kūnas – į regimą.

– Niekaip negalima nesutikti, Sokratai.

– O jei siela pasitelkia kūną ir imasi ką nors tyrinėti regos, klausos ar kitos kurios joslės padedama, – juk „naudotis kūnu“ ir reiškia tyrinėti ką nors joslėmis, – kūnas traukia sielą prie dalykų, kurie niekad nėra tapatūs, ir,

prisilietusi prie tokių dalykų, ji ir pati pasimeta, sutrinka bei apsvaigsta tarytum išgėrusi? Ar nesakėme to jau prieš kurį laiką*?

– Tikrai.

d – ... o kai imasi tyrinėti pati savaime, tada nueina pas tai, kas tyra, amžina, nemirtinga ir vienoda. Būdamą tos pačios giminės, ji visada su tuo susitinka, kai tik pavyksta susitelkti savyje ir, prisilietusi prie tokių [esybių], ji ir pati nustoja klaidžioti ir visada vienoda ir tapati lieka šalia jų; šią jos būseną ir vadina pažinimu*?

– Nuostabiai gražiai ir teisingai kalbi, Sokratai.

c – Na, ir vėlgi, iš to ką anksčiau ir dabar sakėme, kaip tau atrodo, – į katrą rūšį panašesnė ir katrai giminingesnė siela?

– Bet kas, man atrodo, nors ir didžiausias bukalgalvis, jei sektų šį tavo svarstymą*, pripažintų, kad siela viskuo ir visais atžvilgiais panašesnė į tai, kas visada yra vienoda, nei į kita.

– O kūnas?

– O kūnas į kita.

80 – Pagalvok dar, jog toje pačioje vietoje esant sielai ir kūnui, pastarajam prigimtis liepia vergauti savo šeiminkui, o sielai – valdyti ir būti šeimininke. Taigi ir šitaip pasižiūrėjus, kaip tau atrodo, kas čia panašu į tai, kas dieviška, o kas – į mirtinga*? Ar nemanai, kad dieviška iš prigimties geba valdyti ir vadovauti, o mirtinga – būti savo šeiminko vergu?

– Man taip atrodo.

– Tai į katrą jų panaši siela?

– Savaime aišku, Sokratai, – siela panaši į dieviška, o kūnas – į mirtinga.

– Žiūrėk, Kebėtai, – tęsė Sokratas, – iš viso, ką čia sakėme, ar neplaukia mums išvada, kad į tai, kas dieviška, b nemirtinga, mąstoma, neturi skirtingų pavidalų, neirsta, amžinai vienoda ir tapatu sau pačiam, labiausiai panaši siela, o į tai, kas žmogiška, mirtinga, svetima mąstymui, susideda iš daugelio pavidalų, irsta ir niekada sau pačiam nėra tapatu – kūnas. Ar galėtume, mielas Kebėtai, kaip nors paprieštarauti, jog taip nėra?

– Negalėtume.

– Puiku. O jei šitaip yra, ar nedera kūnui greitai irti, o sielai – visai neiirti, ar panašiai?

– Kaip gi kitaip.

c – Pagalvok, – tęsė Sokratas, – žmogui mirus, mato- moji jo dalis, kūnas, lieka gulėti regimybėje, – tai mes vadiname lavonu; šis kūnas, kuriam dera iširti, suskilti bei išsisklaidyti, ne iš karto patiria ką nors tokio, bet išlieka ganėtinai ilgą laiką, ypač jei miršta žydinčio kūno ir tokio pat amžiaus žmogus. Susitraukęs ir tinkamai paruoštas kūnas, kaip egiptiečių mumijos, beveik sveikas išlieka sunkiai įsivaizduojamą laiką, o kai kurios kūno da- d daly; – kūnas gali būti supuvęs, bet kaulai, gyslos ir kitos tokios dalys, galima sakyti, nemirtingos. Ar ne taip?

– Taip.

– O siela? Neregimas daiktas, nukeliavęs į tokią pačią vietą* – gryną, tyrą, neregimą – į tikrąjį Hada, „neregimą

kraštą*, pas gerą ir išmintingą dievą, kur, jei tokia bus dievo valia, greitai teks keliauti ir mano sielai... Tokia gimusi ir tokia būdama, atsiskyrusi nuo kūno ji mums, kaip sako žmonės*, čia pat – takšt! – ir išsisklaido bei pražūva?!
 e Toli gražu, bičiuli Kebėtai ir Simijau! Veikiau yra taip: jei siela atsiskiria tyra ir nesitempia nieko kūniško, kadangi gyvenime neturėjo jokio noro su juo bendrauti, bet vengė ir telkėsi savyje, nuolat to siekdama, – tai yra išties filosofavo ir siekė lengvai sutikti mirtį*... Ar tai nėra mirties siekis*?

– Visiškai taip.

– ... Taip nusiteikusi siela iškeliauja pas tai, kas į ją panašu, neregima, dieviška, nemirtinga ir protinga. Ten nuvykusi ji galės būti laiminga, ištrūkusi iš šios klaidynės; beprotybės, baimių, laukinių geismų ir kitų žmogiško gyvenimo blogybių ir visą likusį laiką iš tiesų, kaip kad sakoma apie pašvęrusiosius, leis su dievais*. Ar taip reikia sakyti, Kebėtai, ar kaip kitaip?

– Dievaži, taip, – atsakė Kebėtas.

b – Na, o jei, manau, siela nuo kūno atsiskiria susitepusi ir nenusivaliusi, nes visą laiką buvo su juo susidėjusi, globojo ir gaidė apžavėta kūno bei jo geismų ir malonumų taip, kad nieko nebelaiko tikru, išskyrus tai, kas turi kūno pavidalą, ką gali pačiupinėti, pamatyti, išgerti, suvalgyti arba panaudoti Afroditės reikalams, o kas akims tamsu ir neregima, kas mąstoma ir ką užčiuopia filosofija*, to įprato
 c neapkęsti, bijoti ir vengti? Manai, kad taip nusiteikusi siela atsiskirs gryna, be jokių kūno priemaišų?

– Jokių būdu! – atsakė Kebėtas.

– Į ją, ko gero, bus įsimaišęs kūniškasis pradas, kurį su ja suaugino bendravimas ir buvimas su kūnu, nes ji visą laiką buvo su juo ir uoliai to siekė*?

– Žinoma.

– O jis sveria, bičiuli, šis pradas! Jis, reikia manyti, sunkus, žemiškas ir matomas. Dėl šio prado ir apsunksta tokios sielos, nustumka atgal į regimybę, bijodamos neregimybės ir neregimojo Hado krašto*, ir, kaip pasakoja, slankioja apie kapus ir paminklus. Čia tad ir apsireiškia
 d kažinkokie blausūs sielų arbaizdai, vaiduokliai*, kuriais virsta sielos, nesugebėjusios išsipančioti tyros, bet tebeturinčios kažką bendra su regimybė, – todėl ir galima jas matyti!

– Tai visai panašu į tiesą, Sokratai.

– Dar kaip panašu, Kebėtai. Bet visai nepanašu, kad tai būtų gerų žmonių sielos! Ne, tai nevykėlių sielos priverstos šitaip klaidžioti atlikdamos bausmę už tai, jog ankstesnė jų gyvensena buvo ydinga*. Ir tol jos klaidžioja, kol geisdamos neatsiliekančio savo palydovo – kūniškojo prado – vėl uždaro save į kūną: o užsidaro jos, reikia tikėtis,
 e į tokį būdą*, koks atitinka jų gyvenimo siekį.

– Kokius tokius būdus turi galvoje, Sokratai?

– Tarkime, kam rūpėjo prisikimšti pilvą, paūžti, išgerti,
 82 ti, tokie nutrūktgalviai tikriausiai apsilvils asilų ar kitų tokios giminės gyvulių kūnus. Ar sutinki?

– Visai gali būti.

– Na, o kas pasirinko neteisības, tironiją bei plėšikavi-

mą – eis į vilkų, vanagų ir peslių giminės žvėris. Ar kur kitur, kaip manai, eis šitokios sielos?

– Aišku, kad į tokios giminės žvėris.

– Vadinasi, ir kitais atvejais visai aišku, kur kiekviena sielų rūšis eis priklausomai nuo to, į ką panašūs buvo jų siekliai?

– Tikrai aišku! – atsiliepė Kebėtas. – Kaip gi kitaip.

– O laimingiausi tarp šių žmonių*, matyt, bus ir į geriausią vietą eis ugdžiusieji viešąją visuomeninę dorybę*?

b Žmonės ją vadina santūrumu bei teisingumu ir įgyja įpročio ir praktikos dėka, be filosofijos ir mąstymo*.

– O kokia prasme šitie bus laimingiausi?

– Mat panašu, jog šitie vėl sugrįš į tokią pat visuomeninių ir taikių gyvūnų giminę: kokių nors bičių, vapsvų, skruzdėlių..., o gal ir į tą pačią žmonių giminę, ir iš jų gims padorūs žmonės*.

– Panašu.

c – O dievų giminėn neleista vykti tam, kas nesirūpino filosofija ir gyvenimą paliko nevisai tyras, o leista tik pažinimo gerbėjui*. Štai todėl, bičiuli Simijau ir Kebėtai, tikrieji filosofai susilaiko nuo visų kūno geismų, tvardosi ir nepasiduoda jiems: ne todėl, kad būgštautų dėl savo ūkio nuosmukio ar skurdo, kaip daro dažniausiai pasitaikantys pinigų mėgėjai, ir ne todėl, kad bijotų dėl nedoro elgesio netekti garbės bei šlovės, kaip valdžios ir garbės mėgėjai*.

– Šitai jiems nederėtų, Sokratai, – atsakė Kebėtas.

d – Dievaži, nederėtų, – tęsė Sokratas. – Taigi, Kebėtai, visiems šitiems žmonėms tie, kam nors kiek rūpi savo sie-

la, o kūno lavinimas neužima viso gyvenimo, sako „sудie“ ir neina su jais tais pačiais keliais; juk šitie žmonės patys nežino, kur eina. O anie manydami, kad nevalia priešintis filosofijai, kuri išvaduoja ir apvalo, pasuka jos rodomu keliu ir seka iš paskos.

– Kaip tai, Sokratai?

– Tuoju paaiškinsiu, – tarė Sokratas. – Reikalas tas, – tęsė jis, – kad pažinimo gerbėjai supranta: filosofija jų sielą į rankas paima tiesiog sukaustyta kūne ir prismeigtą prie jo, o į esybes verčiamą žiūrėti per šį kūną tarsi per grotas*, užuot darius tai pačios savo galia, ir skęstančią visiškame neišmanyme. Filosofija pamato, koks yra šio kalėjimo baidumas – jį palaiko geismas, nes surištasis pats daugiausiai prisideda prie savo surišimo. Taigi kartoju, pažinimo gerbėjai supranta, jog į rankas paėmusi tokios būsenos jų sielą, filosofija imasi švelniai ją kalbinti* bei vaduoti. Ji rodo sielai, jog tyrinėti akimis didžiai apgaulinga, taip pat apgaulinga naudotis ausimis ir visomis kitomis juslėmis. Įtikinėja trauktis nuo jų, kiek tik galima be jų išsiversti, o pačią ragina telktis ir kauptis savyje bei nepasitikėti niekuo kitu, išskyrus save pačią, kai pati savaimė mąsto kurią nors esybę pačią savaimė*. O kai kitų pagalba nagrinėja kokį nors kitur esantį ir kitą daiktą*, kad nieko čia nelaikytų tikru. Mat tai yra juntama ir regima, o pati ji mato tai, kas mąstoma ir neregima*. Nemanydama, kad reikėtų priešintis šiam vadavimui, tikro filosofo siela kiek įstengdama nepasiduoda malonybėms, geismams, sielvartui ir baimėms. Ji supranta, kad smarkiai nudžiugęs ar nusiminęs, išsigan-

dęs arba užsigeidęs žmogus dėl to patiria ne tiek tą blogį, apie kurį gal ir pagalvoja, tarkime, susirgęs dėl savo geismų ar pridaręs kokių išlaidų. Ne, didžiausias ir baisiausias blogis yra tas, kurį žmogus patiria nė nesusimąstydamas.

– Kas tai per blogis, Sokratai? – paklausė Simijas.

– Tas, kad kiekvieno žmogaus siela, patirdama koki nors stiprų malonumą ar skausmą, kartu neišvengiamai pradeda manyti, neva tai, kas labiausiai sukelia šiuos potyrius, ir bus pats akivaizdžiausias ir tikriausias dalykas, nors taip ir nėra. O tai dažniausiai būna regimi dalykai. Ar ne?

– Žinoma.

d – Vadinasi, šitokius dalykus patirianti siela labiausiai įsipančioja kūne?

– Kaip tai?

– Mat kiekvienas malonumas ar sielvartas tarsi kokia vinimi prikala sielą prie kūno, pritvirtina ją, padaro panašią į kūną ir verčia manyti tikra esant tai, ką ir kūnas laiko tikra, tad ji mano teisinga esant tai, ką teigia kūnas. Juk pritardama kūnui ir kartu su juo džiaugdamasi tais pačiais džiaugsmiais, siela, manau, neišvengiamai įgyja tuos pačius polinkius ir ieško to paties peno ir niekaip nebeįstengia tyra ateiti pas Hadą. Tokia siela iš kūno visada išsina jo užtvindyta, tad netrukus vėl nukrenta į kitą kūną ir suleidžia jame šaknis tarsi pasėta sėkla. Dėl šių dalykų ji netenka bendrystės su tuo, kas dieviška, tyra ir vienoda.

– Labai teisingai kalbi, Sokratai, – atsakė Kebėtas.

– Štai dėl kokių priežasčių, Kebėtai, tikrieji pažinimo

gerbėjai yra santūrūs ir narsūs, o ne dėl tų, kaip kad dauguma žmonių. O gal tu manai, kad dėl tų pačių?

– Tikrai ne.

– Esi teisus. Juk išmintį mylinčio vyro siela tikriausiai samprotaus taip, kaip sakiau: ji nemanyt, esą filosofijos reikalas ją vaduoti, o pati ji, kol ana attriša, save vėl atiduos malonumams ir skausmams; kad iš naujo ją surištu, tarsi priešingai paleisdama savo audimo stakles dirbtų nesibaigiantį Penelopės darbą*. Ne, ji nuramins malonumų ir skausmų bangavimą, seks protu ir niekad iš jo nesitraukdama regės tai, kas tikra, dieviška ir neturi nieko bendra su nuomonėmis, ir tai bus jos penas. Šitaip, jos manymu, ji ir privalo gyventi, kol gyvena, o kai numirs, nukeliavusi pas tą, kas į ją panašu ir gimininga, nusikratys žmogiškojo gyvenimo blogybių. Tokiu penu mitusi siela tikrai nebijos, kad ji, Simijau ir Kebėtai, gyvenusi šitokiais dalykais, atsiskirdama nuo kūno išsisklaidys, nueis vėjais, nupurpsės ir nebus nieko ir niekur...

Po šių Sokrato žodžių ilgai tvyrojo tylą: ir pats Sokratas vis dar buvo paniręs pasakytuose žodžiuose (taip atrodė į jį pasižiūrėjus), ir daugumas mūsų. Kebėtas ir Simijas tyliai pasikalbėjo tarpusavyje. Sokratas pastebėjo ir paklausė:

– Ką? Ar neatrodo jums, kad šiam įrodymui ko nors trūksta? Norint nuodugnai šiuos dalykus iširti, čia tikrai būtų galima pareikšti dar daug abejonių bei priekaištų. Tad, jei svarstote ką kita, aš be reikalo kišuosiu, bet jei sutrikote dėl šių dalykų, drąsiai patys dėstykite savo įrody-

d mus, jei matote kokį geresnį būdą šitai padaryti, ir manęs nebijokite pasitelkti, jei manote, kad su manimi kelias bus lengvėlesnis.

Tada Simijas pasakė:

– Gerai, Sokratai, pasakysiu tau tiesą. Jau kurį laiką sutrikę vienas kitą stumiame ir raginame paklausti: mat labai norisi išgirsti atsakymą, antra vertus, nedrąsu varginti tave klausimais, kurie tau gali būti nemalonūs dėl šios nelaimės.

Sokratas išgirdęs nusišypsojo ir tarė:

– Ai, ai, Simijau! Tikrai sunku man būtų įtikinti kitus c žmones, jog savo likimo nelaikau nelaimę, jei ne jūsų neįstengiu įtikinti, ir jūs bijote, kad esu dabar mažiau sukalbamas, nei per visą ankstesnį gyvenimą. Panašu, jog pranašavimo mene jūs mane laikote prastesniu už gulbes. 85 Jos, kai pajunta ateinant laiką mirti, ir prieš tai giedojusios, tą akimirką ima giedoti dar daugiau ir gražiau džiaugdamosi, jog tuoj keliaus pas dievą, kuriam tarnauja. Bet žmonės, patys bijodami mirties, šmeižia gulbes teigdami, esą jos aprauda savo mirtį ir iš liūdesio užtraukia paskutinę giesmę. Žmonės nesuvokia, kad joks paukštis negieda, kai yra išalkęs, sušalęs ar kaip kitaip vargsta: nei lakštingala, nei kregždė, nei lukutis, apie kuriuos pasakojama, esą jie gieda raudodami iš liūdesio*. Ne, man atrodo, kad nei šie b paukščiai, nei gulbės negieda iš liūdesio, bet, būdamos Apolono paukščiais*, jos, man regis, nuspėja ateitį ir iš anksto žinodamos apie pas Hadą laukiančias gėrybes, gieda ir džiaugiasi tą dieną labiau, nei bet kada anksčiau. Aš ir pats, manau, kartu su gulbėmis esu to paties dievo tarnas*

ir pašvęstasis, ir iš šio viešpaties turiu nemenkesnę nei jos galią nuspėti ateitį ir nedaugiau už jas sielvartauju išsiskirdamas su gyvenimu*. Todėl turite sakyti ir klausti visko, ko norite, kol leidžia vienuolika atėniečių skirtų vyrų.

– Gražiai kalbi, – tarė Simijas. – Pasakysiu tau, kas man c kliūva, ir Kebėtas savo ruožtu pasakys, kodėl jo nepatenkino šitas aiškinimas. Mano nuomonė dėl šių dalykų yra tokia, kokia turbūt ir tavo: šiame gyvenime aiškiai tai sužinoti arba neįmanoma, arba nepaprastai sunku. Kita vertus, ir nepatikrinti visais galimais būdais to, kas apie juos teigiama, nesitraukiant, kol viskas bus pasakyta visapusiškai dalyką apžvelgus, būtų perdėm nevyriška. Bbelieka su šiais dalykais elgtis vienu iš tokių būdų: arba išmukti, kaip ten yra, arba atrasti, arba, – jei ir viena, ir kita pasirodo neįmanoma, – iš žmonių teiginių pasiimti geriausią bei tvir- d čiausiai atlaikantį kritiką ir ant jo, tarsi ant plausto, ryžtis perplaukti gyvenimą, – nebent pasitaikytų saugiau ir patikimiau persikelti tvirtesniu keltu – pasitelkus kokį nors dievišką teiginį*. Tad aš dabar išdrįsiu tavęs paklausti, juolab, kad pats taip kalbi, o ir man pačiam paskui nereikės savęs kaltinti, kad nesakiau dabar, ką galvoju. Reikalas tas, Sokratai, kad aš, kai pats su savimi ir drauge su Kebėtu mąstau apie tavo žodius, nesu tikras, jog viskas čia pakankamai išaiškinta.

Sokratas atsakė:

– Tai gal, bičiuli, tu ir esi teisus: tik sakyk, kas čia nepakankamai aišku.

– Tas pats, man regis, – atsakė Simijas, – būtų ir jei kas

nors taip aiškintų apie lyrą ir jos stygas: suderintoje lyroje
dermė esanti kažkoks neregimas, bekūnis, nepaprastai gra-
žus ir dieviškas dalykas, o pati lyra su savo stygomis – tai
86 kūnai, turintys kūno pavidalą, sudėti, žemiški ir marios pa-
dermės*. Ir štai sulaužius lyrą arba perpjovus ir sutraukius
stygas, kas nors imtų tokiu pat būdu, kaip tu dabar, įro-
dinėti, esą toji dermė būtinai turi dar būti, turi išlikti. Juk
negalimas daiktas, kad ir lyra tebėra, nors stygos sutraukytos,
ir pačios stygos – marios rūšies dalykas – yra, o der-
mė, gimininga ir artima tam, kas dieviška ir nemirtinga,
b būtų žuvusi, kad mirtų anksčiau už marų daiktą! Ne, –
sakytų jis, – šioji dermė būtinai dar kur nors yra, veikiau
jau sutrūnys medžio gabalai ir žarnos siūlai*, nei jai pačiai
kas nors atsitiks.

Aš, Sokratai, tikiu, jog tu ir pats numanai, kad sielą mes
dažniausiai įsivaizduojame maždaug šitaip: jei kūnas įtem-
piamas ir laikomas šilto, šalto, sauso, drėgno ir panašių da-
lykų, mūsų siela yra šių dalykų mišinys bei dermė, kai visa
c tai gražiai ir saikingai tarpusavyje sumaišyta*. Bet jei siela
laikoma tam tikra derme, aišku, kad mūsų kūnui be saiko
išsikiabinus arba dėl ligų ir kitokių piktybių įsitempus, siela
čia pat neišvengiamai turi žūti, nors ir yra pats dieviškiau-
sias dalykas, lygiai kaip ir visos kitos dermės, esančios gar-
suose ir visuose amatininkų gaminiuose. O bet kurio kūno
liekanos būtinai išlieka ilgą laiką, kol jų kas nors nesude-
d gins arba pačios jos nesutrūnys. Tad žiūrėk, ką mes į tokį
teiginį atsakysime, jei kas manys, esą, ištikus vadinamai
mirčiai, kūno pradų mišinys – siela turės žūti pirmoji?

Sokratas pažvelgė ypatingu savo žvilgsniu* ir nusišyp-
sojęs tarė:

– Ogi teisingai Simijas sako! Jeigu kas nors iš jūsų ge-
riau mato išeitį, tai ko tylite? Juk panašu, kad jis visai ne-
blogai puola mano įrodymą. Man vis dėlto atrodo, kad prieš
e atsakant reikia pirmiau išklausti Kebėtą – kuo jis kaltina
mūsų įrodymą, kad turėtume laiko apgalvoti, kaip atsaky-
sime. O išklaušę turėsime arba sutikti su jais, jei pasirodys
jog taikliai puola, o jei ne, tada jau imtis mūsų įrodymo
gynybos*. Nagi, – tarė jis, – Kebėtai, eikš, dabar tu sakyk,
kas gi tave neramina?

– Gerai, pasakysiu, – tarė Kebėtas. – Man atrodo, jog
įrodymas tebėra toje pačioje vietoje ir nusipelno to paties
87 kaltinimo, kaip ir anksčiau. Tebesu tos pačios nuomonės,
jog tai, kad mūsų siela buvo ir prieš ateidama į šį pavidalą,
įrodyta labai gražiai ir, – tikiuosi, neperdedu, – labai
išsamiai. Bet kad ir mums numirus ji kur nors yra, šitai
man neatrodo taip pat įrodyta. Viena vertus, nesutinku su
Simijo priekaištu, esą siela nėra patvaresnė ir ilgaamžiš-
kesnė už kūną: man rodos, ji visuose tokiuose dalykuose
kur kas pranašesnė. „Tai ko gi, – galėtų paklausti mūsų
įrodymas*, – dar netiki? Matai juk, kad, žmogui mirus,
silpnesnysis daiktas vis dar yra? Ar neatrodo tau, jog tuo
b pačiu metu būtinai dar turi likti sveikas tas, kuris už jį il-
gaamžiškesnis?“ Žiūrėk, ar vykusiai aš į tai atsakau. Ko
gero man, kaip ir Simijui, teks pasitelkti kokį nors įvaizdį.
Mano galva, čia yra tas pats, kaip, jei kas nors šitaip kal-
bėtų apie žmogų ir, mirus senam audėjui, aiškintų, esą tas

žmogus nemirė, bet tebėra kur nors sveikas, o įrodymui pateiktų apsiaustą, kurį anas dėvėjo nusiaudęs – jis tebėra sveikas ir nežuvo! O jei kas juo nepatikėtų, paklaustų: c katra giminė yra ilgaamžiškesnė – žmogaus ar apsiausto, naudojamo ir nešiojamo daikto? Gavęs atsakymą, jog žmogaus giminė daug ilgaamžiškesnė, jis įsivaizduotų nuosekliai įrodęs, jog žmogus tikrų tikriausiai yra sveikas, jei nežuvo nė trumpaamžiškesnis daiktas. Bet aš, Simijau, manau, kad taip nėra. Tu irgi žiūrėk, ką noriu pasakyti. Juk kiekvienam suprantama, kad kas šitaip kalba, kalba žioplai: mat, šis audėjas sudėvėjęs ir vėl nusiaudęs daug tokių apsiaustų, daug jų sunėšiojo ir žuvo vėliau už juos, bet, d manau, anksčiau už paskutinįjį. Tačiau dėl to žmogus nėra nė kiek prastesnis ar silpnesnis už apsiaustą. Manau, kad tas pats įvaizdis tikrų sielos santykiui su kūnu, ir jeigu kas nors šitaip apie juos kalbėtų, tinkamai, mano galva, šį santykį apibūdintų. Siela esanti ilgaamžė, – pasakytų jis, – o kūnas silpnesnis ir trumpaamžiškesnis; kita vertus, kiekviena siela sunėšioja daug kūnų, juo labiau, jei gyvena daug metų: mat, jei kūnas ir yra bei žūsta žmogui dar gyvam e esant, siela visuomet naujai nusiaudžia tai, kas susidėvi*. Ir vis dėlto tektų pripažinti, jog, kai siela žūsta, ji turi paskutinį drabužį, kuris vienintelis lieka ilgiau, nei žūstanti siela. O kai siela žūsta, tada jau kūnas apreiškia savo prigimties silpnumą ir netrukus dingsta sutrūnijęs. Todėl pasitikėjus tokiu įrodymu, dar nėra pagrindo nesirūpinti, ar, 88 kai mes mirštame, mūsų siela vis dar kur nors yra. Būtų galima ir dar labiau, nei tu, Simijau, nusileisti šitaip kal-

bančiajam, sutikus ne vien, kad mūsų sielos yra jau tuo metu, kai dar nesame gimę, bet ir kad visai gali būti, jog ir kai mes mirštame, kai kieno sielos vis dar yra ir bus ir nekartą dar gims, ir vėl numirs: mat, šio dalyko prigimtis tokia stipri, kad siela tveria daug gimimų. Tačiau ir visas šias nuolaidas padaręs žmogus vis vien nesutiktų, esą siela nevargsta daug kartų gimdama ir galop visiškai nežūva kurioje nors iš mirčių. Niekas, sakytų jis, nežino, *kuri* b mirtis ir *kuris* atsiskyrimas nuo kūno sielai neša pražūtį: juk niekas iš mūsų negalys šito pajusti. O jeigu taip, tai joks drąsavimas mirties akivaizdoje negali nebūti neapgalvotas – nebent įstengtum įrodyti, kad siela yra kažkas visai nemirtinga ir nežūstama. Priešingu atveju, mirties laukiantis žmogus neišvengiamai visada bijos dėl savo sielos: o kas jei šįsyk atsiskirdama nuo kūno ji visai pražus!

Vėliau mes vienas kitam prisipažinome, jog, išklausę c šių kalbų, visi pasijutome nemaloniai. Mat ankstesnis įrodymas mus jau stipriai įtikino, o šitie vėl, rodėsi, sukėlė nerimą ir nepasitikėjimą ne vien ankstesniais teiginiais, bet ir tuo, kas dar turėjo būti pasakyta: gal mūsų sprendimai niekam tikę, o gal pats dalykas yra toks nepatikimas.

Echekratas:

– Dievaži, Faidonai, aš jus puikiai suprantu*! Man ir pačiam dabar tave išklausius kyla noras štai ką sau tarti: d „Kokiu dar įrodymu galėsime pasitikėti? Tas, kurį dėstė

Sokratas, atrodė toks įtikinamas, – ir štai neteko pasitikėjimo!“ Mane ir dabar, ir visais laikais nuostabiai veikia teiginys, esą mūsų siela yra tam tikra dermė, ir kai dabar pasakojai, tarsi priminei, kad man ir pačiam anksčiau taip atrodė. Dabar man vėl, tarsi pačioje pradžioje, labai reikia kokio nors įrodymo, kuris mane įtikintų, kad siela nemiršta kartu su mirstančiuoju. Sakyk, dėl Dievo, kaip gi Sokratas ėmėsi toliau tęsti aiškinimus? Ar jis taip pat, kaip ir jūs, pasak tavęs, pasirodė kiek susijaudinęs? Ar nepasirodė ir ramiai ėmėsi gelbėti savo įrodymą*? Ir kaip jam šitai pavyko: galutinai ar ne? Visa, kiek tik gali smulkiau mums išpasakok.

Faidonas:

– Žinai, Echekratai, nors ir ne kartą teko stebėtis Sokratu, niekad nebuvau taip susižavėjęs, kaip tą sykį ten būdamas. Kad jis turėjo ką atsakyti, – turbūt nėra ko stebėtis. Bet mane nepaprastai sužavėjo pirmiausia tai, kaip maloniai, draugiškai ir noriai jis išklausė jaunuolių kalbas ir kaip jautriai pastebėjo, kaip mus paveikė šios kalbos, pagaliau ir tai, kaip puikiai jis mus išgydė ir tarsi besitraukiančius iš pralaimimo mūsų pašaukė atgal bei paragino toliau persekioti ir drauge nagrinėti įrodymą.

Echekratas:

– Kokiu gi būdu?

Faidonas:

– Tuoj papasakosiu. Aš sėdėjau ant žemo suoliuko dešinėje prie guolio, o jis – gerokai aukščiau už mane. Prisilietęs prie mano galvos bei į ranką suėmęs plaukus ant

mano pakaušio, – mat jis nepraleisdavo progos pasišaipyti iš mano plaukų*, – Sokratas tarė:

– Turbūt, Faidonai, ryt nusikirpsi šias puikiąsias garbanas*.

– Tikriausiai, Sokratai, – pasakiau aš.

– Nenusikirpsi, jei patikėsi manimi.

– Ką turi galvoje? – paklausiau aš.

– Šiandien jau nusikirpsime ir aš savąsias, ir tu šias garbanas, jei mūsų svarstymas mirs ir neįstengsime jo atgavinti*. Tavimi dėtas, jei įrodymas šitai nuo manęs spruktų, aš netgi duočiau priesaiką, kaip argiečiai*, tol nenešioti ilgų plaukų, kol vėl stojęs į kovą nenugalėsiu Simijo ir Kebėto įrodymų.

– Bet, – tariau aš, – prieš du, kaip sakoma, ir pats Heraklis bejėgis

– Tad šaukis, – pasakė jis, – pagalbon manęs tarsi Jolajo*, kol dar šviesu*.

– Taigi šaukiuosiu, – tariau, – bet ne kaip Heraklis, o kaip Jolajas Heraklio.

– Jokio skirtumo, – pasakė jis. – Bet pirmiausiai turime pasisaugoti, kad nepatirtume vieno dalyko.

– Kokio? – paklausiau aš.

– Kad netaprume „mizologais“, – pasakė jis, – kaip d tarpama „mizantropais“*. Mat negalima patirti didesnio blogio, nei ėmus neapkęsti įrodinėjimo. Ir neapykanta įrodinėjimui, ir neapykanta žmonėms atsiranda tuo pačiu būdu. Neapykanta žmonėms kyla tuomet, kai kuo nors smarkiai pasitikima nieko apie žmogų nežinant* ir galvo-

jama, jog tai esąs visiškai ticsus, sveikas* bei patikimas žmogus, o kiek vėliau pasirodo, kad jis yra netikęs ir nepatikimas. Tas pats pasikartoja ir kitą kartą. Ir kai kam nors e daug kartų šitaip nutinka, ypač su tais, kurie laikyti artimiausiais ir didžiausiais draugais, ne sykį nudegęs žmogus galop pradeda visų neapkęsti galvodamas, kad apskritai niekur nerasi nieko sveiko. Ar pats nesi pastebėjęs, kad šitaip atsitinka?

– Žinoma, pastebėjau, – pasakiau.

– Argi tai ne baisu? Ar neaišku, kad šitoks žmogus imasi bendrauti su žmonėmis nenusimanydamas apie žmonių giminę? Juk jei bendrautų išmanydamas, tai ir galvotų, 90 kaip yra: ir itin gerų, ir itin bjaurių žmonių mažą, o dauguma yra vidutiniai.

– Kaip tai? – paklausiau aš.

– Čia yra taip pat, kaip ir su itin mažais, ir itin dideliais dalykais: ar nemamai, kad niekas taip retai nepasitaiko, kaip itin didelis arba itin mažas žmogus, šuo ar kas kita? Arba, kas nors itin greita ar lėta, bjauru ar gražu, balta arba juoda? Ar nesi pastebėjęs, kad labiausiai nutolusios visų šių priešybių kraštutinybės retos bei negausios, o vidutinybių – kiek tik nori?

– Žinoma, – atsakiau.

b – Ar neatrodo tau, kad niekšybės varžybas surengus, ir čia pirmaujančių būtų labai nedaug?

– Panašu, – sakau aš.

– Tikrai panašu, – tarė jis. – Bet įrodymai į žmones panašūs ne čia, – aš dabar tiesiog tavo vedamasėjau iš pas-

kos. O panašūs jie tuo, kad, jei kas pasitiki kokiu nors įrodymu, esą jis teisingas, pats nenusimanydamas apie įrodymus, ir jei po kurio laiko jam pasirodo, kad šis įrodymas nėra teisingas, – jis iš tikro gali toks būti, o gali ir nebūti, – ir kai tai atsitinka dar ir dar kartą... O ypač c igudę prieštaringuose įrodymuose* – žinai, kad jie galų gale įtiki tapę patys gudriausi bei vieninteliai suvokę, kad nei joks daiktas neturi nieko sveiko, nieko tvirto, nei joks įrodymas*, bet visos esybės tiesiog blaškosi pirmyn argal tarsi Euripe* ir nė akimirksniai nepasilieka jokioje vietoje.

– Labai teisingai kalbi, – tariau aš.

– Argi ne liūdna, Faidonai, būtų patirtis, kad esant kokiam nors tikram, patikimam ir protui įkandamam įrodymui, kas nors dėl to, kad greta pasitaiko ir tokių įrodymų, kurie – vis tie patys – kartais atrodo tikri, o kartais ne, užuot kaltinęs save ir savo neišmanymą, galiausiai prisikamavęs mielai suverstų savo kaltę įrodymams ir visą likusį gyvenimą neapkęstų ir peiktų visus įrodymus, pats netekęs esybių tiesos ir žinojimo?

– Dievaži, – tariau aš, – tikrai liūdna!

– Taigi šito pirmiausiai pasisaugokime ir neįsileiskime c į sielą įtarimo, neva joks įrodymas neturi nieko sveiko. Kur kas labiau verta įtarti, kad patys mes dar nesame sveiki, ir reikia drąsos bei ryžto pasveikti*: tau ir kitiems šito reikės visam likusiam gyvenimui, o man – pačiai mirčiai. Mat 91 bijau, kad aš dabar jos akivaizdoje elgiuosiu taip, tarsi siečiau ne žinojimo, bet pergalės*, kaip visai neišauklėti žmonės. Juk ir jie, dėl ko nors ginčydamiesi, nesirūpina, kokia

yra svarstomo dalyko padėtis, bet tesiekia, kad pašnekovams atrodytų taip, kaip jie teigia. Mane nuo jų dabar, regis, skirs tik viena: ne to dabar sieksiu, kad klausytojams pasirodytų, jog tai, ką kalbu, yra tiesa (nebent drauge ir šito pasiekčiau), bet kad man pačiam, kiek tai įmanoma, b pasirodytų, jog taip yra. Mat aš, mielas bičiuli, šitaip esu apskaičiavęs (matai, koks esu godišius!*): jei tai, ką kalbu, yra tiesa, aišku, jog gražu tuo patikėti, o jei mirusio žmogaus niekas nelaukia, tai bent jau tą laiką, kuris liko iki mirties, mažiau varginsiu aplinkinius savo aimanomis, o ši beprotybė* nepasiliks su manimi visam likusiam laikui (tai būtų baisu!), bet greitai žus*. Tad šitaip, Simijau ir Kebėtai, c pasirengęs grįžtu prie mūsų svarstymo. O jūs, jei paklausysite manęs, mažai rūpinsitės Sokratu, o kur kas labiau tiesa*. Jei jums atrodytų, jog kalbu teisingai, – pritarkite, o jeigu ne, – priešinkitės pasitelkę visus įmanomus įrodymus, saugodamiesi, kad per savo uolumą nesuklaidinčiau kartu ir savęs, ir jūsų, ir kad nepasprukčiau palikęs gylį tarsį bitė*.

Tad eikime, – pasakė jis. – Pirmiausia priminkite man, ką kalbėjote, jei pasirodys, kad aš neatmenu. Simijas, manding, abejoja ir būgštauja, kad siela, tegu ir dieviškesnė ir d gražesnė už kūną, nežūtų pirmiau už jį, būdama tam tikra dermės rūšis. O Kebėtas man pasirodė sutinkęs su manimi, kad siela esanti ilgaamžiškesnė už kūną, bet, girdi, visai neaišku, ar daug kartų daugelį kūnų sudėvėjusi siela vieną kartą ir pati nežūsta palikusi paskutinįjį kūną. Šitai ir būtų mirtis, – sielos žūtis, nes kūnas miršta nuolatos,

niekuomet nesustodamas. Ar tikrai tokie, Simijau ir Kebėtai, yra [teiginiai], kuriuos mes turime apsvarstyti?

Abudu sutiko, kad būtent tokie.

– Tada sakykite, – tarė Sokratas, – ar visus anksčiau išdėstytus teiginius atmetate, ar vienus atmetate, o kitus – ne?

– Vienus atmetame, kitų – ne, – atsakė jie.

– O ką jūs tokiu atvejū pasakytumėte apie teiginį, kuriuo parodėme, kad mokymasis yra prisiminimas, o jei šitaip yra, būtina ir tai, kad mūsų siela turi kažkur 92 kitur būti prieš atsidurdama kūno pančiuose?

– Bent jau mane, – pasakė Kebėtas, – jis ir tąsyk nepaprastai įtikino, ir dabar esu jam ištikimas, kaip jokiam kitam teiginiui.

– Bet ir su manimi, – pasakė Simijas, – taip pat yra. Labai nustebčiau, jei vieną dieną kaip nors kitaip apie šį dalyką galvočiau.

– Bet teks tau, svety iš Tebų, kitaip galvoti, – tarė tada Sokratas, – jei tebemanai, kad dermė yra sudėtinis daiktas, o siela, būdama kažkokia dermė, susidaro iš įtemptų kūno pradų*. Juk neleistum turbūt sau teigti, neva dermė b buvo sudėta anksčiau, nei atsirado anie pradai, iš kurių ji turėjo būti sudėta? O gal leistum?

– Jokių būdu, Sokratai! – atsakė anas.

– Argi nepastebi, – pasakė Sokratas, – kad tau šitaip ir išeina, jei sakai, viena vertus, kad siela yra prieš atvykdama į žmogaus pavidalą ir kūną, antra vertus, esą ji sudėta iš dalykų, kurių dar nėra? Juk dermė tikrai nėra toks daiktas, kokį tu dabar vaizduoji, bet pirma, dar nesuderinus, at-

siranda lyra, stygos ir garsai, o dermė susidaro vėliau už juos visus ir žūva pirmiausiai. Tai kaip ši savo teiginį priderinsi prie ano*?

– Niekaip, Sokratai, – atsakė Simijas.

– O juk, – tarė Sokratas, – kam jau kam, bet aiškini-
mui apie dermę tikrai privalu būti darniam.

– Išties privalu, – sutiko Simijas.

– Bet tavasis išeina nedarnus. Tad tu žiūrėk, katra teiginį pasirinksi: mokymąsi esant prisiminimą, ar sielą – dermę?

d – Kur kas mieliau pirmąjį, – atsakė Simijas. – Mat ši dabar išdėsčiau be įrodymų, vien todėl, kad pasirodė tinkamas bei panašus į tiesą, – todėl ir dauguma žmonių jam pritaria*. Bet aš žinau, kad įrodymus panašumu į tiesą grindžią teiginiai apgavikai*, ir jei nebūsi su jais nepaprastai budrus, apmaus ir geometrijoje, ir visur kirur. O anas teiginys apie prisiminimą ir mokymąsi išdėstytas remiantis pasitikėjimo verta prielaida: juk sakėme, kad mūsų siela, kol dar neatvyko į kūną, yra taip pat, kaip yra pati ši būtis*, turinti vardą „kas yra“*. Esu įsitikinęs, jog šiai prielaidai pritariau pagrįstai ir teisingai. Todėl panašu, kad dabar privalau nesutikti nei su pačiu savimi, nei su kuo kitu, kas teigs sielą esant dermę.

c – O ką pasakysi, Simijau, jei šitaip į tai pažvelgsime, – tęsė Sokratas. Kaip manai, ar tinka dermei ar kitam kokiam sudėtiniam daiktui elgtis kitaip nei anie pradai, iš kurių jis yra sudėtas?

– Jokiu būdu!

– Lygiai taip pat, mano galva, nedera jam veikti arba

patirti* ką kita, nei kad veikia ar patiria anie pradai?

Simijas sutiko.

– Vadinasi, dermei tinka ne vadovauti pradams, iš kurių ji susideda, bet sekti jiems iš paskos?

Tas pritarė.

– Vadinasi, dermė tikrai nejuda ir neskamba priešingai, nei kaip kitaip priešinasi savo dalims?

– Tikrai ne, – sakė Simijas.

– Žiūrėk toliau. Ar dermė nebūna visada tokia, kokią ją padaro?

– Nesuprantu, – pasakė anas.

– Kitaip sakant, – kalbėjo Sokratas, – kai suderinama labiau ir plačiau, jei šitaip gali būti, dermė yra didesnė ir platesnė, o kai mažiau ir siauriau, – mažesnė ir siauresnė. Ar ne taip?

– Žinoma.

– Argi su siela yra taip pat? Ar gali viena siela nors kiek daugiau ir plačiau ar mažiau ir siauriau būti kaip tik tuo, tai yra siela, nei kita?

– Nė kiek, – atsakė Simijas.

– Bet, dėl Dievo: ar nesakoma apie sielas, kad viena turi proto, dorybių ir yra gera, o kita – beprotė, turi ydų ir yra bloga? Ar teisingai šitaip šneka?

– Žinoma, teisingai!

c – O ką koks nors sielos-dermės prielaidos šalininkas pasakytų apie dorybę ir piktybę? Kas tai yra sieloje? Dar viena kitokia dermė ir nedarna? ...Ir kad viena siela, geroji, yra suderinta ir, būdama derme, savyje turi dar vieną

dermę, o kita – ir pati nedarni, ir dar kitos dermės savyje neturi*?

– Aš dabar, – tarė Simijas, – negaliu pasakyti. Tačiau aišku, kad panašiai kalbėtų aną prielaidą padaręs žmogus.

d – Bet mes jau anksčiau sutikome, – tęsė Sokratas, – kad jokia siela nėra kiek nors daugiau ar mažiau siela nei kita, vadinasi pripažinome, kad viena dermė nėra nė kiek daugiau ir plačiau ar mažiau ir siauriau dermė nei kita. Ar ne taip?

– Aišku, kad taip.

– O būdama dermė nė kiek nedaugiau ir nemažiau nei kitos, ji nėra nei daugiau, nei mažiau suderinta? Taip ar ne?

– Taip.

– Ar gali būti, kad nesuderinta nei daugiau, nei siauriau, ji turėtų daugiau ar mažiau dermės? Ar tiek pat?

– Tiek pat.

e – Vadinasi, kadangi jokia siela nėra nė kiek daugiau ar mažiau tai, kas ji yra, o būtent siela, ji ir suderinta nei daugiau, nei mažiau už kitą?

– Taip ir yra.

– O jeigu su ja taip yra, tai nei dermės, nei nedarnos ji negalėtų turėti nors kiek daugiau nei kitos?

– Tikrai ne.

– Kita vertus, jei tokia yra jos padėtis, ar gali viena siela turėti kiek daugiau dorybės ar piktybės, jei piktybę laikysime nederme, o dorybę – derme?

– Visai negali.

– Veikiau, nuosekliai samprotaudami, turėtume sakyti, kad jokia siela negali turėti piktybės, jei ji yra dermė: juk dermė, kuri būtent tai ir yra, dermė, negali turėti jokios nedarnos?

– Tikrai ne.

– Taip pat, reikia manyti, ir siela, jei ji tikrai yra siela, negali turėti piktybės?

– Nežinau, kaip galėtų, turint omenyje tai, kas pasakyta.

– Vadinasi, laikydamiesi šio įrodymo turėsime pripažinti, jog visos visų gyvų būtybių sielos yra geros, jei tik visos sielos iš prigimties vienodai yra tas pats, tai yra sielos.

– Man taip atrodo, Sokratai, – atsakė Simijas.

– Na, ar gražu, – tęsė anas, – tavo manymu, šitai samprotauti, ir ar būtų šiam samprotavimui taip atsitikę, jei prielaida, kad siela yra dermė, būtų teisinga?

– Jokiu būdu, – atsakė Simijas.

– Žiūrėk toliau. – tęsė anas. – Iš visų žmoguje esančių dalykų kas, manai, valdo? Ar ne siela*? Ypač jei ji protinga?

– Mano galva, siela.

– Pritardama kūno aistroms ar priešindamasi? Štai ką turėčiau omenyje: tarkim, kamuoja karštis ir troškulys, o siela varo atgal – negerk! Arba norisi valgyti, o ji – „Nevalgyk!“ Tikriausiai matome be galo daug tokių arvejų, kai siela priešinasi tam, kas kyla iš kūno*? Ar ne?

– Žinoma.

– Vėl gi, ar anksčiau nepripažinome, kad siela, jei tik ji būtų dermė, niekada neskambėtų kitaip nei pradai, iš kurių ji sudėta, kai anuos įtempia, atleidžia, suduoda, ar kitaip

kaip paveikia? Priešingai, ji sektų jiems iš paskos ir niekada nevadovautų?

– Sutikome, – atsakė anas. – Kaip gi ne.

– Na, ar nematome patys, kad iš tikro ji veikia visai priešingai? Ji vadovauja visiems tiems pradams, iš kurių, d kaip teigiama, pati yra sudaryta, ir kone visur visą gyvenimą priešinasi, ir visais būdais juos spaudžia: kai ką tramdo žiauriau ir gana skausmingai – gimnastika ir medicina*, kai ką švelniau. Kai kam pagrasina, kai ką pamoko, tarsi su koku skirtingu daiktu besikalbėdama su norais, piktu- mais ir baimėmis? Kaip ir Homeras pavaizdavo „Odisejoje“, sakydamas, jog Odisejas

e *Trenkė krūtinėn ir žodį ištarė širdžiai:*

Širdie, kentėk! Ir baisesnio teko iškęsti...*

Manai, kad jis šitai pavaizdavo manydamas, jog siela yra dermė ir kad ją gali kreipti kūno jausmai? O gal todėl, jog ji pati juos kreipia, valdo ir yra daug dieviškesnis daiktas, nei dermė?

– Dievaži, Sokratai, man regis, kad todėl!

– Taigi, šaunusis mano, niekaip mums neišeina pripa- 95 žinti sielą esant kažkokią dermę: kitaip, regisi, nesutiktu- me nei su Homeru, dieviškuoju poetu, nei patys su savimi.

– Taip ir yra, – atsakė anas.

– Taigi, – tęsė Sokrats, – dėl Harmonijos tėbietės, panašu, kad būsime su ja gan darniai susitaikę. Na, o kaip su Kadmu*, Kebėtai, kaip su juo taikysimės ir kokį pasitel- sime įrodymą?

– Man regis, rasi kokį nors būdą, – pasakė Kebėtas. –

Tai, ką dabar paaiškinai apie dermę, man buvo nepaprastai netikėta. Kai Simijas dėstė, kas jį trikdo, mažiau, kad labai nustebčiau, jei kas sugalvotų, kaip dorotis su jo įro- b dymu. Tad man pasirodo įstabu, kai jis neatlaikė nė pirmo- jo tavo įrodymo puolimo. Tad tikrai nenustebčiau, jei tas pat nutiktų ir Kadmo įrodymui.

– Mielasis, kalbėk atsargiau, jei nenori, kad koks nela- basis pakištų koją įrodymui, kurį ruošiamės išdėstyti! Bet tuo pasirūpins dievas, o mes homeriškai *pulkim pirmyn** ir išmėginkime tavo žodžius. Tau rūpimų klausimų san- rauka būtų štai kokia: tavo manymu, turi būti įrodyta, jog mūsų siela yra nežūstama ir nemirtinga*, jei norime, c kad išmintį mylinčio vyro* drąsa, kai mirties akivaizdoje jis laikosi drąsiai tikėdamas, jog tenai jam, mirusiam, bus nepaprastai gera, – geriau, nei kaip kitaip nugyvenus šį gyvenimą, – kad ši jo drąsa nepasirodytų kvaila ir bepro- tė. O kai parodoma, jog siela – tai kažkas stipru ir dieviš- ka ir kad ji jau buvo anksčiau, nei mes tapome žmonėmis, visa tai, pasak tavęs, kuo gražiausiai gali liudyti ne apie jos nemarumą, bet vien apie tai, kad siela – ilgaamžis daiktas, kad anksčiau ji jau kažkur buvo neįsivaizduojamai ilgą lai- ką, daug ką pažino ir nuveikė. Bet juk dėl šito ji nepasi- d darė nė kiek labiau nemirtinga, o jos atėjimas į kūną kaip tik ir buvęs jos žūties pradžia, tarsi liga. Besikankindama ji nugyvena šį gyvenimą, o baigdama žūva, kai nutinka tai, ką vadiname „mirtimi“*. O skirtumo čia, pasak tavęs, jokio nėra, – ar tik vieną kartą siela ateina į kūną, ar daugelį, – bent jau kiekvieno mūsų baimei tai nieko nereiškia. Išties

dera bijoti, jei tik nesi kvailas, kai nežinai ir neįstengi pateikti paaiškinimų, kad siela yra nemari. Štai tokie, atrodo, yra tavo, Kebėtai, teiginiai. Aš tyčia juos ne pirmą jau kartą primenu*, idant niekas nuo mūsų nepaspruktų, ir kad norėdamas galėtum ką nors pridurti arba išmesti.

Kebėtas atsakė:

– Ne, aš nematau jokio reikalo ką nors dabar išmesti ar pridurti. Tokie ir yra mano teiginiai.

Čia Sokratas ilgam nutilo ir apie kažką pats sau mąstė*.

– Nemenkas, – pagaliau prabilo jis, – yra tavo klausimas, Kebėtai. Jis verčia bendrai panagrinėti radimosi ir nykimo* priežastį*. Tad, jei nori, papasakosiu tai, ką pats dėl šių dalykų esu patyręs. Jei kas iš to, ką pasakosiu, pasirodys naudinga, galėsi pritaikyti ieškodamas įtikimumo dalykuose, apie kuriuos kalbi*.

– Žinoma, kad noriu, – sakė Kebėtas.

– Tad klausykis, ką papasakosiu. Jaunas būdamas* aš užsidegiau nepaprasta aistra tai išminčiai, kurią vadina gamtos mokslu*. Jis man atrodė nepaprastai iškilus, jis žinojo kiekvieno daikto priežastį: kodėl kiekvienas daiktas atsiranda, kodėl žūva ir kodėl būva. Daug blaškiausi tyrinėdamas tokius dalykus. Pirmiausia, ar, kaip kai kas teigia, šilumai ir šalčiui paveikus tam tikrus puvėsius, iš jų ir atsiranda gyviai*? Ir dar: ar tai, kuo mes mąstome, yra kraujas*? Ar oras*? Ar ugnis*? O gal nieko panašaus, tai smegenys*: jos teikia klausos, regos ir uoslės potyrius, iš jų atsiranda atmintis ir nuomonė, o kai atmintis ir įsitikinimas nusistovi; iš jų ir randasi atitinkamas žinojimas?

Paskui tyrinėjau šių dalykų nykimą*, ir dar, kas dedasi danguje ir ant žemės*. Galop susidariau nuomonę, kad iš prigimties kaip niekas kitas esu netikęs tokiems tyrinėjimams. Štai kuo galiu tau tai tvirtai paliudyti: jei anksčiau kai kurie dalykai man buvo aiškūs, bent jau man pačiam ir kitiems žmonėms taip atrodė, tai šie tyrinėjimai taip smarkiai mane apakino, kad nebežinojau nė to, ką anksčiau maniausi žinąs. Be kita ko, ir tai, kodėl žmogus auga; anksčiau maniau, esą kiekvienam aišku, kad dėl to, jog valgo bei geria: kai nuo valgių mėsa prisideda prie mėsos, kaulai prie kaulų ir prie visų kitų pradų tuo pat būdu prisideda tai, kas jiems gimininga*, tada anksčiau maža kūno masė pasidaro didelė, ir šitaip mažas žmogus tampa didelis. Taip aš tada galvojau – ar netinkamai, kaip manai?

– Mano galva, tinkamai, – pasakė Kebėtas.

– Žiūrėk toliau. Tikėjau, jog, kai koks nors žmogus atsistojęs šalia kito atrodo kaip didelis šalia mažo, turiu pagrindo manyti, kad anas bus tiesiog galva* didesnis, lygiai kaip ir vienas arklys už kitą arklį. Ir netgi dar aiškesni dalykai: maniau, kad dešimt daugiau už aštuonis dėl to, kad prie jų prisideda du, o dvi uolektys daugiau už vieną dėl to, jog perpus ją viršija.

– Na, o dabar, – paklausė Kebėtas, – ką tu apie tai manai?

– Dievaži, – pasakė, – toli gražu nebesimanau žinąs šių dalykų priežastį. Juk net nebeleidžiu sau nuspręsti, kai prie vieneto pridėdamas vienetas, – ar tai tas vienetas, prie kurio pridėjo kitą, tapo dvejetu, ar tas, *kurį* pridėjo? ... Ar 97

ir *kuri* pridėjo, ir *kuriam* pridėjo tapo dvejetu dėl to, kad vieną pridėjo prie kito? Štai kas mane stebina: kol abudu jie buvo skyrium vienas nuo kito, vadinasi, abudu buvo vienetais ir nebuvo dvejetu, o kai vienas suartėjo su kitu, tai ir tapo priežastimi, kad taptų dvejetu – vienas greta kito padėtų daiktų susiejimas. Nebegaliu patikėti, kad suskaidžius kokį nors vieneta, šikart dvejeta atsiradimo b priežastis yra tokia – skaidymas. Juk ši dvejeta atsiradimo priežastis priešinga anai! Anąsyk priežastis buvo ta, kad vienas priartėjo prie kito, buvo prie jo pridėtas, o dabar ta, jog vieną atitraukė ir atskyrė nuo kito. Ir tai, kodėl atsiranda vienetas, pats neberikiu, kad žinau, kai tik imuosi tokio tyrimo būdo, nei dėl jokio kito daikto – kodėl atsiranda, kodėl žūva arba būva. Pats sau apgraibomis ieškau kito kelio, bet šito nė iš tolo nebenoriu*.

Tačiau kartą išgirdau vieną žmogų skaitant knygą*, c pasak jo – Anaksagoro*, kurioje buvo teigiama, esą protas* ir yra tai, kas visa sutvarko, jis visa ko priežastis. Aš, žinoma, apsidžiaugiau tokia priežastimi ir pamaniau, jog tam tikra prasme gerai, kad viską tvarko protas. Pagalvoju: jei šitaip yra, tai jau tvarkantysis protas viską tvarko ir kiekvieną daiktą deda taip, kad būtų kuo geriausiai*. Vadinasi, panorėjus atrasti priežastį, dėl kurios vienas ar kitas daiktas atsiranda, žūva arba būva, ir reikia sužinoti, kokiū būdu tam daiktui geriausia būti ar kita ką veikti ir patirti. Tad, šitaip samprotaujant, išcina, jog žmogui ir apie patį save*, ir apie visa kita viena teverta tyrinėti: kas yra gražiausia ir geriausia. Antra vertus, tas pats žmogus

būtinai turi žinoti ir tai, kas yra blogiau, – juk tai to paties žinojimo dalykas*.

Šitaip svarščiau ir patenkintas galvojau radęs mokytoją, kuris esybių priežastį aiškina taip, kaip, mano protu, ir derėtų*, – Anaksagorą, ir kad šis Anaksagoras pirmiausia man paaiškins, ar Žemė esanti lėkšta, ar apvali*, o c paaiškinęs čia pat kruopščiai išdėstys, kokia ir kodėl būtinai tokia yra to priežastis. Jis pasakysias, kaip yra geriau, ir kad Žemei *geriau* turėti tokį pavidalą. O jei teigs ją esanti visa ko viduryje*, čia pat smulkiai išdėstys, kodėl jai geriau būti viduryje. Ir jeigu jis būtų man šitai atskleidęs, 98 buvau jau nusiteikęs nebieškoti kitos priežasties. Ir apie Saulę taip pat buvau nusiteikęs sužinoti, ir apie Mėnulį, ir apie kitas žvaigždes*: apie santykinius jų greičius, posūkius* ir visas kitas būsenas – kodėl kiekvienam jų geriau daryti bei patirti tai, ką patiria. Mat niekaip nesitikėjau, kad žmogus, kuris teigia, esą visa tvarkoma proto, pakiš jiems kokią kitą priežastį nei tą, kad būti taip, kaip yra, jiems geriausia. Todėl maniau, kad nurodydamas kiekvieno jų ir visų drauge priežastį, jis čia pat paaiškins, kas b kiekvienam jų geriausia ir koks esąs visų bendras gėris.

Kad ir už didelį pinigą nesiruošiau atiduoti šios vilties, bet labai uoliai kibau į knygą ir skaičiau kiek pajėgdamas greitai, kad tik greičiau sužinočiau kas geriausia ir kas blogiau. Bet nuo šios nuostabios vilties, bičiuli, nusiritau su vėjeliu! Mat, paskaitęs toliau, pamačiau, jog šis vyras visai nėsinaudoja protu* ir neskiria jam jokios atsakomybės c tvarkyti daiktus, o atsakingais* laiko orą, eterį*, vandenį

ir daugybę kitų keistų dalykų*. Čia man pasirodė, jog jam išeina panašiai, kaip kokiam nors žmogui, kuris pasakytų: „Sokratas visa, ką daro, daro protu“, o paskui, pradėjęs dėstyti vieno ar kito mano poelgio priežastis, pirmiausiai sakytų, kad čia dabar aš sėdžiu todėl*, jog mano kūnas susideda iš kaulų ir raumenų, ir kad kaulai yra kieti ir išdėstyti skyrium vienas nuo kito, o įsitempti ir atsipalaiduoti gebantys raumenys juos supa kartu su mėsa ir oda, kuri visa tai sulaiko. Kaulai sukabinti savo sąnariuose juda, o raumenys atsipalaiduoja arba įsitempia ir, matyt, padaro taip, kad įstengiu dabar sulenkti savo narius. Dėl šios priežasties susilenkęs ir sėdžiu čia. Taip pat ir mano kalbėjimasi su jumis aiškintų kitomis panašiomis priežastimis, atsakingais laikydamas garsus, oro sroves ir aibę kitų tokių dalykų, nepasirūpindamas pasakyti tikrųjų priežasčių: kadangi atėniečiai nutarė, kad geriau mane pasmerkti, todėl ir aš, savo ruožtu, nutariau, jog geriau man sėdėti čia, ir jog teisingiau yra pasilikti bei patirti tokią bausmę, kokią jie man paskirs*. Mat, galai griebtų*, tikiu, kad jau seniai nešami mano nuomonės apie tai, kas yra geriausia, šitie raumenys ir kaulai būtų kur nors Megaruose* ar pas bojojtiečius*, jei tik nebūčiau manęs, jog teisingiau ir gražiau, nei išsisukti bei pasprukti, yra priimti valstybės bausmę, kokią ji man beskirtų. Vis dėlto vadinti šitai „priežastimis“ pernelyg kvaila. O jei kas sakytų, esą neturėdamas visų šių dalykų, – tai yra kaulų, raumenų ir kitų, kiek jų turiu, – nepajėgčiau daryti, ką nusprendžiau, tai būtų tiesa, bet sakyti, neva dėl jų darau tai, ką darau, ir dar remdamasis protu, o ne to-

dėl, jog pasirenku tai, kas geriausia, būtų pernelyg lengvabūdžiškas teiginys. Juk čia nesugebėta atskirti, jog viena yra tikroji priežastis, kita – tai, be ko priežastis niekada negalėtų būti priežastimi*! Pastarajai žmonės dažniausiai, man regis, apgraibomis tarsi tamsoje, priskiria svetimą vardą, vadindami ją pačia priežastimi. Būtent todėl vienas, įkurdinęs Žemę verpeto viduryje, vaizduoja ją rymančią veikiamą dangaus*, o kitas tarsi atramą lėkštam duonkubiliui pakiša orą*. Bet galios, dėl kurios daikrai dabar išdėstyti taip, kaip jiems geriausia būti, – šios galios jie nei ieško, nei įtaria ją turint kažkokios antžmogiškos jėgos, bet vaizduojasi atradę Atlantą, kuris už ši* galingesnis, nemaresnis ir dar geriau visa ką laiko kartu. Jie nė nenumano, jog iš tiesų visa suriša ir kartu laiko gėris ir saitas*. Kad sužinočiau apie šią priežastį, kaip ten dėl jos yra, mielai pas bet ką eičiau mokytis. Bet kadangi dėl jos man nepasisėkė, – nei pats neįstengčiau atrasti, nei iš kitų išmokti, – jei nori, Kebėtai, papasakosiu tau, kaip ieškodamas priežasties susidorojau su „antruoju plaukimu“*.

– Dar ir kaip noriu, – atsakė Kebėtas.

– Taigi po viso to, kai nieko nepešiau tyrinėdamas esybes*, pagalvojau, kad reikėtų būti atsargesniam, idant nenutiktų tai, ką patiria Saulės užtemimą akylai stebintys žmonės. Juk kai kas ir akis susigadina, jei nežiūri į Saulės atvaizdą vandenyje ar kaip nors panašiai. Tad aš ir susimąščiau apie panašius atvejus ir išsigandau, kad visiškai neapakinčiau sielos, jei į daiktus žiūrėsiu stačiai akimis ir bandysiu visomis kitomis jūslėmis juos paliesti. Štai ir

nutariau, jog prieglobsčio reikia ieškoti svarstymuose* ir juose bandyti įžvelgti esybių tikrovę. Galbūt mano pa-
 100 lyginimas čia tam tikra prasme ir netinka: mat nenorė-
 čiau sutikti, neva kas esybes tyrinėja svarstymais, labiau
 žiūri į atvaizdus nei tiriantysis potyriais*. Šiaip ar taip, nu-
 tariau judėti šitokiu būdu: kiekvienu atveju remiuosi tei-
 giniu, kuris, mano galva, yra stipriausias*, ir kas man pa-
 sirodo su juo sutinkant, tai laikau teisingu – kalbu apie
 priežastį ir apie visa kita, – o kas nesutinka, laikau netei-
 singu. Bet norėčiau tau geriau paaiškinti, ką turiu gal-
 voje: tu juk, spėju, dar nesupranti?

– Ne, dievaži, dar nelabai, – atsakė Kebėtas.

b – O aš juk nepasakiau dabar nieko naujo, vien tą patį,
 ką visuomet – ir anksčiau, ir šios dienos pokalbyje* – ne-
 siliauju kartojęs. Ketinu dabar tau parodyti, kokio po-
 būdžio priežastį ištyriau, ir vėl grįžtu prie tų pačių puikiai
 žinomų dalykų ir vėlgi jais pradėsiu. Darau prielaidą: yra
 kažkas savaimė gražu, gera, didu, ir visa kita*. Jei iki šiol
 man pritari ir sutinki, kad šie dalykai yra, tikiuosi per
 juos parodyti tau priežastį ir atskleisti, jog siela yra ne-
 mirtinga.

c – Žinoma, kad pritariu, – pasakė Kebėtas, – tad pradėki
 negaišdamas.

– Žiūrėk, ar ir toliau būsi tos pačios, kaip ir aš nuo-
 monės? Mano galva, jei be paties grožio yra dar koks gražus
 daiktas, tai jis gražus vien todėl, kad yra ano grožio bend-
 rininkas*. Ir apie visa kita aš šitaip samprotauju. Ar sutin-
 ki su tokia priežastimi?

– Sutinku, – atsakė Kebėtas.

– Taigi, – tęsė Sokratas, – nebesuprantu ir nebepa-
 jėgiu suvokti visų šių gudrių priežasčių, bet jei kas man
 aiškina, neva koks nors daiktas gražus ar dėl ryškios spal- d
 vos, ar dėl formos, ar dar kaip nors panašiai, nenoriu viso
 to žinoti, mat tokie dalykai išmuša mane iš vėžių, ir be
 jokių gudrybių bei vingrybių, gal ir žioplakai, galvoje tu-
 riu tik tai, kad gražiu daiktą padaro ne kas kita, o vien
 grožis: ar tai grožio buvimas jame, ar tai bendrystė, ar dar
 koku kitu keliu ar būdu jis čia atsiranda*. Mat dėl šio da-
 lyko nesu dar tikras, bet tikrai žinau, jog visi gražūs daik-
 tai gražūs yra dėl grožio. Toks, mano supratimu, ir bus pats
 saugiausias atsakymas, ir pačiam sau, ir kitiems*. Tikiu,
 kad jo įsitvėręs niekad nepargriūsiu, ir kad saugu ir sau c
 pačiam, ir bet kam kitam atsakyti, jog gražūs daiktai gražiais
 tampa dėl grožio. Ar tau taip neatrodo?

– Atrodo.

– Taigi dideli daiktai dideliais, o didesni didesniais tam-
 pa dėl didumo, o mažesni mažesniais dėl mažumo?

– Taip.

– Vadinasi, tu taip pat nesutiktum, jei kas teigtų, esą
 vienas žmogus už kitą yra didesnis „galva“, o kitas ta pačia 101
 „galva“ mažesnis? Turbūt pareikštum, kad pats viena tegali
 pasakyti, būtent, kad kiekvienas už kitą didesnis daiktas
 didesnis didumū, o ne kuo nors kitu*. Todėl jis ir yra di-
 desnis – dėl didumo, o mažesnis mažesnis mažumu, dėl
 to ir yra mažesnis, dėl mažumo. Tu juk, spėju, pabijotum
 įklimpti į kokį nors prieštarinę teiginį: jei teigtum, kad

kas nors „galva“ ir didesnis, ir mažesnis, išeitų, kad, pirmiausiai tuo pačiu dalyku* didesnysis daiktas yra didesnis, o mažesnysis – mažesnis, be to, didesnysis daiktas būtų didesnis galva, o pati ji yra maža, – tai ir būtų stebuklas: mažas daiktas kažką padaro dideliu! Argi neišsigąstum tokių dalykų?

– Kaip gi ne, – nusijuokė Kebėtas.

– Vadinasi, – tęsė Sokratas, – pabijotum teigti, esą dešimt už aštuonis daugiau dviem ir dėl šios priežasties juos viršija, o ne kiekiu nei dėl kiekio? Arba, kad dviejų uolekčių daiktas už vienos uolekties daikrą didesnis puse, o ne didumu? Čia juk tikriausiai tyko tas pats pavojus?

– Žinoma, – atsakė anas.

– Žiūrėk toliau. Kai vienas daiktas pridėtas prie kito, c ne jau drįstum teigti, kad priežastis dviems daiktams atsirasti esąs sudėjimas, o vieną daiktą suskaidžius, – skaidymas? Turbūt garsiai šauktum, jog nežinai jokio kito būdo bet kuriam dalykui atsirasti, jei ne tampant dalininku būdingosios būties to, kieno bendrininku jis tampa*. Ir šiuo atveju nežinai jokios kitos priežasties dviems daiktams atsirasti, išskyrus dalyvavimą dvejete, ir kad norint tapti dviem, reikia tapti dvejeto dalininku, o norint tapti vienu, – vieneto. O į visus tuos „skaidymus“, „sudėjimus“ ir kitas tokias įmantrybes turbūt nė nežiūrėtum, palikęs tokius aiškinimus už save gudresniems žmonėms*. Pats gi, baidydamasis, kaip sakoma, savo šešėlio, tai yra savo neišmanymo, atsakinėtum taip, kaip sakiau, laikydamasis anos saugios prielaidos. O jei kas įsikibtų į pačią šią prielaidą*,

nekalbėtum su juo ir neatsakinėtum, kol neištirtum, dera tarpusavyje ar nedera tai, kas iš jos pareina*. O jei tektų paaiškinti pačią šią prielaidą*, darytum lygiai taip pat: rinkumeisi kurią nors prielaidą iš aukštesnių, kuri tik pasirodytų pati geriausia, kol galiausiai prieitum ką nors patenkinama*. Tad ir nesipainiotum, kaip prieštarautojai*, kartu e kalbėdamas ir apie patį pagrindą, ir apie tai, kas nuo jo pareina, jei išties norėtum atskleisti kurią nors iš esybių*. Anie juk apie tai turbūt nei kalba, nei išvis susimąsto. Jie, mat, tokie gudrūs, kad viską suvėle, vis vien sugeba likti patenkinti savimi. Tačiau tu, jei tik esi iš filosofų, turbūt darysi taip, kaip aš sakau?

102

– Gryna tiesa, – drauge atsakė Simijas su Kebėtu.

Echekratas:

– Dievaži, Faidonai, tai visai suprantama! Juk Sokratas, mano galva, nuostabiai aiškiai – pakaktų ir menkučio protelio – išdėstė šiuos dalykus*!

Faidonas:

– Tikrai, Echekratai. Žinok, visi, kas ten buvo, taip pat manė.

Echekratas:

– Net ir mes, kai dabar klausomės, nors ir nesame ten buvę. Na, o toliau apie ką dar buvo kalbama?

Faidonas:

– Rodos, po to, kai buvo pritarta šiems Sokrato [teiginiams] sutikus, kad esama paskirų pavidalų*, ir kad visi b kiti kažką iš jų gauna, iš čia turėdami savo vardus*, Sokratas paklausė*:

– O jei šitaip, Kebėtai, aiškini šiuos dalykus, ar kartais neišeina, jog sakydamas: „Simijas yra didesnis už Sokratą, bet mažesnis už Faidoną“, teigi, kad Simijuje esama ir vieno, ir kito – ir didumo, ir mažumo?

– Išeina.

– Bet tu sutinki, – tęsė jis, – jog, kai teigiama: „Simijas yra aukštesnis už Sokratą“, – iš tikro nėra taip, kaip skelbia žodžiai? Juk Simijui iš prigimties tikriausiai nėra būdinga būti aukštesniam už Sokratą todėl, kad jis yra Simijas, bet jis yra aukštesnis už Sokratą dėl didumo, kurį turi? Ir vėlgi; ne todėl jis yra aukštesnis už Sokratą, kad Sokratas yra Sokratas, o todėl, jog palyginus su Simijo didumu, Sokratas turi mažumą?

– Teisingai.

– Kita vertus, ir Faidonas yra aukštesnis už Simiją ne todėl, jog Faidonas yra Faidonas, bet todėl, kad lyginant su Simijo mažumu, Faidonas turi didumą?

– Taip ir yra.

– Šitaip ir išeina, jog Simiją vadina ir „mažu“, ir „dide-liu“, nes jis yra vidury tarp vieno ir kito: pirmojo didesniam didumui neprilygsta mažumu, už kitą didesnis didumą lyginant su mažumu. Pasakiau nelygu rašytojas*, – nusišypsojo Sokratas, – bet taip tikriausiai ir yra, kaip sakau. Kebėtas sutiko.

– Aš tai sakau norėdamas, kad ir tu pritartum mano nuomonei. Mat man atrodo, jog ne tik pats didumas niekad nesutiks kartu būti ir didelis, ir mažas, bet ir mumyse esantis didumas* niekada nepriima mažumo ir nesutinka

nusileisti, bet būna viena iš dviejų: arba puolamas priešybės – mažumo jis leidžiasi bėgti traukdamasis*, arba, jai e prišartinus, žūva*, bet nesutinka likdamas ir priimdamas mažumą tapti kitu, nei iki šiol buvo. Antai aš, pasitikęs bei priėmęs mažumą, tebesu toks pat: mažas, koks esu. Bet anas manyje esantis didumas būdamas didelis nepajėgia būti mažu. Taip pat ir manyje esantis mažumas niekad nesutiktų nei tapti, nei būti didelis. Ir jokia kita priešybė, kol ji dar yra tai, kas yra, nesutiktų kartu tapti ir 103 būti savo priešybe, bet, taip atsitikus, arba pasitrauktų, arba žūtų.

– Ir man tikrai taip pat atrodo, – atsakė Kebėtas.

Tai išgirdęs vienas iš mūsų, – nelabai atsimenu, kas būtent, – tarė:

– Dievaži, ar tik anksčiau nebuvo: sutikę su teiginiu, priešingu tam, kas dabar sakoma: esą didesnis daiktas atsiranda iš mažesnio, o mažesnis – iš didesnio, ir apskritai tokia yra priešybių rasti – iš priešybių? O dabar, man regis, teigiama, esą tai neįmanomas dalykas!

Sokratas išklause pakreipęs galvą ir tarė:

– Šaunuolis, kad priminei, tačiau nepastebi skirtumo b tarp to, ką dabar sakome, ir ką anąsyk. Juk tada sakėme, kad priešingas daiktas atsiranda iš priešingo daikto, o dabar, kad pati priešybė niekad negalėtų tapti savo priešybe: nei mumyse, nei prigimtyje*. Tąsyk, bičiuli, kalbėjome apie daiktus, kurie turi priešybes, vadindami juos anų priešybių vardais, o dabar apie pačias tas priešybes, esančias daiktuo- c se, kurie todėl ir vadinami jų vardais. Taigi pačios šios

priešybės, niekados nepakęstų savo priešybių atsiradimo. Čia Sokratas pažvelgė į Kebėtą ir tarė:

– Tikiuosi, tavęs niekas iš to, apie ką jis dabar kalbėjo, nesutrikdė?

– Šiuo atveju ne, – atsakė Kebėtas, – bet tikrai nepasakyčiau, kad niekas manęs netrikdytų.

– Vadinasi, – tęsė Sokratas, – su pačiu šiuo [teiginiu], kad priešybė niekados netaps savo priešybe, mes sutikome.

– Be jokios abejonės, – atsakė tas.

– Dar štai apie ką prašau tave pagalvoti, – pasakė Sokratas, – gal ir čia pritarai. Ar vadini ką nors šalčiu ir šiluma*?

– Taip.

– Ar taip pat, kaip sniegą ir ugnį?

d – Dievaži, tikrai ne!

– Vadinasi, šiluma nėra tas pat, kaip ugnis, o šaltis tas pat, kaip sniegas?

– Taip.

– Tu turbūt šitaip galvoji: kaip anksčiau sakėme, sniegas, jei jis yra sniegas, priėmęs šilumą niekadous nebebus tas pat, kas buvo: sniegas ir kartu šiltas, bet, šilumai prisitartinus, jis arba pasitrauks, arba žus.

– Būtent taip.

– Taip pat ir ugnis, jei prie jos prisitartinus šaltis, arba išsikels, arba žus, tačiau niekad nepajėgs, priėmusi šaltį, vis dar būti tas pat, ugnis ir kartu šalta.

e – Tai tiesa.

– Vadinasi, su kai kuriais tokiais dalykais yra taip, kad ne tik pats pavidalas* amžiams pelnytai gauna savo vardą,

bet yra dar kai kas, kas nėra anas pavidalas, tačiau amžinai, kol yra, turi jo formą*. Galbūt toks pavyzdys aiškiau parodys, ką turiu omenyje: nelyginumas tikriausiai visada turi vadintis šiuo vardu, kurį dabar pasakėme?

– Žinoma.

– Ar tik jis vienas*, – štai koks klausimas, – ar dar yra kažkas kita, kas nėra tas pats, kas ir nelyginumas, tačiau 104 taip pat visada be savo paties vardo turi būti vadinamas dar ir šiuo vardu, kadangi iš prigimties yra toks, kad niekadous negali atsiskirti nuo nelyginumo? Turiu galvoje tokį atvejį, kaip trejetas*, ir dar daugelį kitų. Paimkime trejetą. Ar neatrodo tau, kad jį visada dera vadinti ir jo paties, ir nelyginumo vardu, kuris nėra tas pat, kaip ir trejeto vardas? Tačiau iš prigimties toks jau yra ir trejetas, ir penketas, ir apskritai pusė visų skaičių, jog nebūdami tas pat, b kaip ir nelyginumas, kiekvienas jų esti nelyginis. O „du“, „keturi“ bei kita visų skaičių pusė, nebūdami tas pats, kaip ir lyginumas, vis tiek visada yra lyginiai: sutinki, ar ne*?

– Kaip gi ne? – atsakė Kebėtas.

– Dabar gerai įsidėmėk, ką noriu parodyti. Ar ne tiesa, jog matome, kad ne tik anos priešybės viena kitos nepriima, bet ir tokios [esybės], kurios, nebūdamos viena kitai priešingos, visada turi [anas] priešybės, panašu, kad jos taip pat nepriima pavidalo*, priešingo jose esančiam pavidalui, bet anam užpuolus, arba žūva, arba pasitraukia? Ar nesutinkame, kad „trys“ veikiau žus ar bet ką patirs, nei pakęs, kad likdamas trejetu, taptų lyginiu?

– Žinoma, – atsakė Kebėtas.

– Aišku taip pat – tęsė anas, – jog dvejetas nėra priešingas trejetui.

– Aišku, kad ne.

– Vadinasi, ne tik priešingi pavidalai negali pasilikti*, priešybei užpuolus, bet ir kai kurios kitos [esybės]* negali likti, kai puola priešybės.

– Tai tikra tiesa.

– Nori, kad, jei tik pajėgsime, apibrėžtume, kokios tai [esybės]?

– Žinoma:

d – Ar tai nebūtų tokios [esybės], kurios, kad ir kokią daiktą užvaldytų, verčia jį įgauti ne vien savo, bet kartu visiems laikams dar ir tam tikros savo priešybės pavidalą*?

– Ką tu turi galvoje?

– Tą patį, ką dabar sakėme. Tikriausiai žinai, jog ką užvaldo „trijų“ pavidalas, tai verčiama būti ne vien trimis, bet dar ir nelyginiumi.

– Žinoma.

– O mes sakome*, kad tokio dalyko niekad nepalies pavidalas, priešingas tai nulemiančiai formai.

– Tikrai ne.

– O tai nulemia nelyginumo forma?

– Taip.

– O jai priešinga lyginumo forma?

– Taip.

e – Vadinasi, lyginumo pavidalas niekada nepalies „trijų“?

– Tikrai ne.

– Vadinasi „trys“ nėra lyginumo bendrininkas?

– Nėra.

– Taigi trejetas yra nelyginis*.

– Taip.

– Taigi siūliau apibrėžti, kokios [esybės], nebūdamos kiemo nors priešybės, vis dėlto nepriima šio dalyko, tai yra priešybės; štai trejetas, nebūdamas priešingas lyginumui, vis dėlto jo nepriima, kadangi visuomet suteikia jo priešybę, taip pat ir dvejetas nelyginumui, ugnis šalčiui ir dar 105 tikrai daug kas*... Tad žiūrėk, ar šitaip tai apibrėžtum: ne vien priešybė nepriima priešybės, bet ir tai, kas, ką nors paliesdamas, suteikia jam kokią nors priešybę, ir pats šis reikiantysis niekada nepriims priešybės to, ką jis pats suteikia? Dar kartą prisiminki, – nepakenks kelis kartus išklaudyti tą patį: „penki“ nepriims lyginumo priešybės, o „dešimt“, „penkių“ dvigubumas, – nelyginumo. Pastarasis* ir pats savaime yra kažkieno kito priešybė, tačiau nepriims šios priešybės – nelyginumo. Taip pat ir pusantro, ir visa b kita tokio pobūdžio, kas susideda iš pusių, nepriims priešybės – visumos, kaip ir trečdalis, ir visos tokios trupmenos*. Ar seki paskui mane ir pritari tokiai mano nuomonei?

– Visiškai, – atsakė Kebėtas, – ir seku, ir pritariu.

– Vėl pradėkime nuo pradžios. Tik neatsakinėk man mano klausimų žodžiais, o daryk, kaip aš. Kalbu dabar ne apie aną saugų atsakymą*, apie kurį anksčiau kalbėjau, bet po to, ką dabar aptarėme, matau kitokį saugumą. Tad jei paklaustum mane: „Kas patekęs į kokio nors daikto kūną padaro jį šiltą?“, – pateiksiu tau ne aną saugų ne- c moksliską atsakymą: „Šiluma“, bet dabar pasiektą įmant-

resnį*: „Ugnis“*. O jei paklaustum: „Kas patekęs į kūną jį susargdina?“, nesakysiu, kad liga, bet karštis, o paklaustas: „Kas patekęs į skaičių padaro jį nelyginį?“, nesakysiu: „Nelyginumas“, bet „Vienetas“*, ir panašiai. Žiūrėk, ar jau supratai, ką turiu galvoje.

– Taip, visiškai, – atsakė anas.

– Tad atsakinėk, – tęsė Sokratas, – kas patekęs į kūną padaro jį gyvą?

– Siela, – atsakė anas.

d – Ir visuomet šitaip yra?

– Kaip gi ne, – tarė Kebėtas.

– Vadinasi, siela, kai ką nors užvaldo, visada ateina į šį daiktą nešdama gyvybę*?

– Tikrai taip, – tarė anas.

– Ar yra kas nors priešinga gyvybei, ar nėra?

– Yra.

– Kas tai?

– Mirtis.

– Tad siela niekad nepriims priešybės to, ką visuomet suteikia, kaip anksčiau jau sutarėme?

– Savaimė suprantama, – atsakė Kebėtas.

– Ką gi? Koku vardu ką tik vadinome tai, kas nepriima lyginumo pavidalo?

– Nelyginumas*.

– O nepriimantį teisingumo, ir tai, kas nepriima dailumo?

e – Vieną – nedailiu, kitą – neteisingu*.

– Puiku. O kas nepriima mirties, kaip tai pavadinsime?

– Nemirtingu.

– O siela mirties nepriima?

– Ne.

– Vadinasi, siela yra kažkas nemirtinga?

– Taip.

– Puiku, – tarė Sokratas. – Tad šitai laikysime jau įrodyta? Kaip tu manai?

– Ir labai išsamiai, Sokratai*!

– Na, – tęsė Sokratas, – o jeigu nelyginumas turėtų būti nežūstantis, turbūt ir trejetas taip pat būtų nežūstantis? 106

– Kaip gi ne.

– O jeigu tai, kas nepriima šilumos* turėtų būti nežūstama, šilumai besitartinant prie sniego, jis tikriausiai trauktųsi sveikas ir neištirpęs? Juk žūti jis negalėtų, bet taip pat negalėtų pasilikti ir priimti šilumos.

– Tai tiesa.

– Taip pat, manau, ir jei tai, kas nepriima šalčio, būtų nežūstama, kam nors šaltam puolant ugnį, ji niekad negalėtų nei užgęsti, nei žūti, bet pasitrauktų sau sveika.

– Būtinai taip turėtų būti, – atsakė Kebėtas.

– Ar neturime to paties sakyti ir apie tai, kas nemirtinga? b
Jei tai, kas nemirtinga, kartu yra ir nežūstama, negali būti, kad siela žūtų mirčiai užpuolus. Juk iš to, kas aptarta, aišku, kad ji nepriims mirties ir nebus mirusi, kaip kad trejetas, sakėme, nebus lyginis, o nelyginumas lyginumu, ir ugnis, žinoma, netaps šalčiu, lygiai kaip ir ugnyje esanti šiluma. „Bet ar negalėtų būti“, – įsivaizduokime tokį klausimą, – „kad lyginumui priartėjus*, nelyginumas, kaip c

sutarėme, netaupa lyginumu, bet žūva užleisdama vietą lyginumui?“ Jei kas nors taip sakytų, negalėtume apginti teiginio, kad nelyginumas nežūsta, kadangi nelyginumas nėra nežūstantis. Mat jei tai pripažintume, nesunkiai apgintume teiginį, kad lyginumui priartėjus nelyginumas ir trejetas pasitraukia ir išsikelia. Ir dėl ugnies su šiluma ir dėl viso kito taip pat galėtume gintis. Ar netiesa?

– Savaiame suprantama.

– Na, o dabar nemirtingumo eilė: jei pripažįstame jį esant ir nežūstamą, tada ir siela turėtų būti ne tik nemirtinga, bet dar ir nežūstanti. O jeigu nepripažįstame, reikės naujo svarstymo.

– Dėl šito tai tikrai nereikia, – pasakė Kebėtas. – Vargu, ar kas nors atsispartų žūčiai, jei tai, kas nemirtinga, tad ir amžina, ją priimtų.

– Bent jau dėl Dievo, aš taip manau, – tarė Sokratas, – ir paties gyvybės pavidalo, ir jei dar kas yra nemirtinga, visi turbūt sutiktų, kad tai niekada nežūva*?

– Dievaži, tikrai visi, – atsakė šis, – ir žmonės, ir, manau, juo labiau dievai!

– Na, o jei nemirtinga kartu yra ir nenykstama, ar ne taip bus su siela: jeigu ji nemirtinga, tai kartu bus ir nenykstama?

– Būtinai taip turi būti.

– Vadinasi atrodo, jog, mirčiai užpuolus žmogų, kas jame yra mirtinga, miršta, o kas nemirtinga, pasprunka nuo mirties ir pasitraukia bei išsikelia sveika ir nenykstama.

– Atrodo, kad taip.

– Taigi, Kebėtai, visiškai aišku: – pasakė Sokratas, – siela yra nemirtinga ir nežūstama, ir mūsų sielos tikrai bus pas Hadą*.

– Dėl savęs, Sokratai, – tarė Kebėtas, – nieko čia negalėčiau pridurti ir nematau, kaip galėčiau nepasitikėti tavo aiškinimais. Bet jeigu, tarkime, Simijas ar kitas kas turi ką pasakyti, tegu geriau netyli. Mat neišivaizduoju kokio kito karto, nesinaudojant šia proga būtų galima laukti norint ką nors pasakyti ar išgirsti apie šiuos dalykus.

– Bet ir aš, – pasakė Simijas, – nematau, kodėl nepasitikėčiau tuo, kas išdėstyta. Tačiau tai, ką svarstome, taip didinga, o žmogaus galimybės man atrodo tokios menkos, jog esu priverstas pasilaikyti abejonę dėl to, kas buvo išdėstyta*.

– Tu, Simijau, ne tik čia esi teisus, – atsiliepė Sokratas, – bet ir anose pradinėse prielaidose*, tegu jos jus ir įtikino, dar reikia ieškoti didesnio aiškumo. Jeigu kaip reikiant jas ištirsite, tikiu, kad seksite svarstymo keliu, kiek žmogus tegali juo sekti*. O jei ir tai pasidarys aišku, nieko daugiau nebeieškosite*.

– Tai tiesa, – sutiko Simijas.

– Bet štai apie ką, bičiuliai, – tęsė Sokratas, – bet kokiu atveju verta susimąstyti*: jei siela nemirtinga, jai juk reikia priežiūros ne tik šiam laikui, kai vyksta tai, ką mes vadiname 'gyventi*', bet ir *visam* laikui. Štai čia, rodos, ir esama didžiulio pavojaus tam, kas ja nesirūpins*. Mat jeigu mirtis reikštų visa ko nusikratymą*, tai būtų tikras laimikis niekšams: mirdami jie nusikratytų ne vien kūno, bet ir savo

niekšystes kartu su siela. Bet iš tiesų, kadangi paaiškėjo, d jog siela yra nemirtinga, tad jai tikriausiai nėra jokio kito pricglobsčio nuo blogybių, nei kito išganymo, kaip tapti kuo geriausia ir protingiausia. Juk vykdoma pas Hadą siela neturi ničnieko, tik tai, kas joje kasdieniu penu buvo išugdyta ir išauklėta*. Būtent šie dalykai, kaip pasakojama*, labiausiai praverčia arba kenkia mirusiajam jau pačioje kelionės į ten pradžioje*. O pasakojama šitaip: žmogui mirus, kiekvieną savas daimonas*, tas, kuris buvo gavęs žmogų gyvenimo metui*, paima ir veda tam tikron vieton*, kur jie turi susirinkti ir, sulaukę teismo nusprendžio, ke- e liauti toliau pas Hadą su tuo palydovu, kuriam yra pavesta į ten lydėti čia esančius žmones*. O po to, kai jie patiria ten, ką turi patirti ir išbūna reikiamą laiką, kitas palydovas vėl veda juos čionai – tai trunka daug ilgų laiko apsisukimų*. Tad ši kelionė nėra tokia, kokią ją vaizduoja

108 Aischilo Telefas: pasak jo, „paprastas takas vedas pas Hadą“*. Man tas takas neatrodo nei paprastas, nei vienintelis. Kitaip nereikėtų ir palydovų: niekas, reikia manyti, niekur nenuklystų, jei būtų vienintelis kelias. Bet atrodo, jog iš tikro jis turi gausybę atšakų ir kryžkelių*. Aš apie tai sprendžiu pagal čionykštes apeigas ir papročius*.

Gražiai sutvarkyta* ir protinga siela seka palydovą puikiai suprasdama, kas vyksta, o aistringai įsitvėrusioji į kūną, b kadangi, kaip anksčiau aiškinau, ilgą laiką buvo pametusi galvą dėl jo ir dėl regimosios vietos*, smarkiai spardosi ir daug kenčia, kol pagaliau vargais negalais pasiduoda vedama jai skirto daimono. Kai ateina ten, kur renkasi visos

sielos, netyra ar ką nors tokio padariusi siela, – antai, jei neteisingai ką nors nužudė ar nuveikė ką nors panašaus iš giminingų ir šios giminės sielų daromų darbų, – visi nuo jos bėga ir nusigręžia. Niekas nenori būti jos bendrakeleiviu ar palydovu, tad ji klaidžioja viena ir visai pasimetusi*, c kol baigiasi tam tikras laiko tarpas, kuriam praslinkus neišvengiamybė nugabena ją į deramą buveinę*. O tyrai ir darniai savo gyvenimo kelią nuėjusios sielos bendrakeleiviais ir palydovais tampa dievai, ir kiekviena jų apsigyvena deramoje vietoje*. Tokių vietų Žemėje yra daug, jos nuostabios, ir pati Žemė, kaip mane įtikino vienas žmogus*, nei išvaizda, nei dydžiu nėra tokia, kaip vaizduoja apie ją kalbėti mėgstantys žmonės*.

Čia įsiterpė Simijas:

– Kaip tu šitaip kalbi, Sokratai? Juk apie Žemę aš ir pats tikrai nemažai esu girdėjęs, tačiau ne tai, kuo, pasak tavęs, tave įtikino anas žmogus. Mielai apie tai išgirsčiau.

– Betgi, Simijau, manau, idant papasakotum, kas ten yra, nereikia Glauko meno*, tačiau parodyti, jog iš tiesų taip yra, – šito, manau, neįstengtų nė anas Glauko menas. Aš, ko gero, šito ir nepajėgčiau, o kad ir mokėčiau, mano gyvenimas nebetruks tiek, kiek reikėtų tam paaiškinti. Visgi niekas man netrukdo papasakoti, koks, kaip aš dabar tikiu, c yra šios Žemės vaizdas, ir kokių joje esama vietų.

– Bet ir šito pakaks, – sutiko Simijas.

– Tai štai kuo aš dabar tikiu, – kalbėjo Sokratas. – Jei Žemė yra dangaus viduryje ir jeigu ji apvali*, kad nenukristų, jai visai nereikia nei oro, nei kitos tokios reikiamybės, 109

– jai palaikyti pakanka to, kad dangus pats savaime visur yra vienodas, ir kad pati Žemė yra pusiausvira. Mat pusiausvira daiktas, padėtas į kito lygaus daikto vidų, niekur nesvirs daugiau ar mažiau, bet laikysis lygiai ir rymos nesvyruodamas*. Štai kuo, – kalbėjo jis, – pirmiausia aš dabar tikiu.

– Ir teisingai, – pasakė Simijas.

– O dar tikiu, – tęsė Sokratas, – jog tai yra kažkoks b milžiniškas daiktas, ir mes, gyvenantys nuo Fasido upės iki Heraklio stulpų*, gyvename kažin kokioje mažoje jo dalyje, aplink jūrą*, it skruzdės ar varlės aplink balą, ir daug kitų žmonių kitur gyvena daugybėje tokių vietų*. Mat Žemėje visur yra daug daubų, visokiausių pavidalų ir dydžių, į kurias susirinko vanduo, rūkas ir oras. O pati Žemė rymo tyra tyrame danguje, kuriame yra žvaigždės*: c mėgėjai kalbėti apie tokius dalykus dažniausia vadina jį eteriu*. O širai* yra jo nuosėdos, nuolat tekančios į Žemės daubas. Taigi mes nė nenumanome, kad gyvename tokiose daubose ir įsivaizduojame gyveną ant Žemės paviršiaus. Panašiai kas nors, gyvendamas jūros gilumoje, įsivaizduotų gyveną paviršiuje, ir per vandenį matydamas saulę bei kitas žvaigždes, manytų jūrą esant dangų! Dėl savo vangu- d mo ir silpnumo jis niekad nenuvyktų iki jūros paviršiaus ir niekad, išnėręs bei iškišęs galvą iš jūros į čionykščią vietą, neišvystų, kiek čia yra tyriau ir gražiau nei pas juos*, ar iš ko nors kito tai regėjusio nieko nebūtų girdėjęs.

Ir mes taip pat: gyvename kažin kokioje žemės dauboje, o įsivaizduojame, kad gyvename ant žemės ir orą vadi-

name dangumi, tarsi tai ir būtų dangus, ir juo judėtų žvaigždės. Bet iš tikrųjų čia yra tas pat: dėl savo silpnumo ir vangumo nepajėgiame nukeliauti iki oro pakraščio. Juk e jei kas nors nueitų iki to pakraščio arba apsiplunksnavęs nuskristų, iškišęs galvą išvystų, – kaip čia iš jūros galvas kišančios žuvys mato, kas yra čia, – taip pat ir jis galėtų išvysti, kas yra tenai. Ir jei jo prigimtis pajėgtų išverti toki reginį*, jis suvoktų, kad tai ir yra tikrasis dangus ir tikroji šviesa, ir kad ta žemė ir yra tikroji žemė. Juk ši mūsų 110 žemė – ir akmenys, ir apskritai visos čionykštės vietos yra suniokotos ir išgraužtos, kaip kad jūroje esančius daiktus išgraužia druskos. Jūroje neauga nieko, apie ką iš viso verta kalbėti, ir niekas, gali sakyti, čia nėra tobula. O kur lyg ir būtų žemė, ten išvarpyti akmenys, smėlis, neišivaizduojamas dumblas ir purvynai, kurių neverta nė lyginti su mūsų vietų grožiu. Bet tenai esantys dalykai pasirodytų kur kas labiau pranokstantys mūsų. Tad, Simijau, jei dera b papasakoti pasaką*, verta paklausti, kas ten yra ant anos žemės po anuo dangumi.

– Betgi, Sokratai, – tarė Simijas, – mes mielai paklaustume šios pasakos!

– Štai ką, bičiuli, – tęsė jis, – pasakoja: pirmiausia, kad šioji Žemė, iš viršaus į ją pasižiūrėjus, atrodo tarsi iš dvylikos odos skiaučių pasiūtas kamuolys*, išspalvinta įvairiomis ryškiomis spalvomis – mūsiškės, kurias vartoja tapytojai, yra tarsi anų pėdsakai*. O tenai visa žemė išmarginta tokiomis spalvomis, tik jos yra kur kas skaidresnės ir tyresnės nei mūsų: vienur ji nuostabiai gražaus purpuro

spalvos, kitur – auksinė, dar kitur – tokia balta, kad baltesnė už kreidą ir sniegą. Ir visomis kitomis spalvomis ji šitaip išmarginta, tik jų yra daugiau ir gražesnių, nei kad mums teko matyti. Mat ir šios žemės pačios daubos, pilnos vandens ir oro, skleidžia tam tikrą spalvą, ir jų švytėjimas, įsiliedamas į visų kitų spalvų margybę, suteikia jai kažkokį vieną vienodą margumo pavidalą.

Tokioje tad Žemėje viskas, kas auga, auga sklandžiai*: medžiai, gėlės, vaisiai... Ir kalnai ten tokie pat sklandūs, ir akmenys: lygūs, skaidrūs, ir spalvos jų gražesnės. Šie akmenukai, kuriais mes taip žavimės: chalcedonai, jaspiai, smaragdai ir visi kiti*, – yra jų gabalėliai. O ten kiekvienas akmuo yra toks, ir dar gražesnis*. O priežastis ta, kad anie akmenys yra skaidrūs ir nėra sugrauzti bei sugadinti taip, kaip mūsų škius gadina čionai nutekančių nuosėdų puvėsiai ir druskos. Iš čia ir kyla akmenų, žemės ir visų gyvių bei augalų bjaurumas ir ligos. O ana Žemė puikuojaosi visomis tomis grožybėmis, o dar auksu, sidabru ir visais kitais tokiais puošiniais. Mat visa tai apreiškia savo prigimties blizgesį – gausiai, plačiai ir visose Žemės vietose, todėl regėti ją yra palaimintųjų akių reginys*. Daug įvairių joje gyvena gyvių, taip pat ir žmonės, vieni įsikūrę Žemės viduryje, kiti – oro pakraščiuose, kaip mes prie jūros, dar kiti – salose netoli žemyno, kurias iš visų pusių skalauja oras*. Žodžiu, kas mums ir mūsų reikmėms yra vanduo ir jūra, ten – oras, o kas mums oras, aniems žmonėms – eteris*.

Orai pas juos visus metus yra tokie*, kad anie žmonės neserga ir gyvena kur kas ilgiau nei čionykščiai*. Ir rega,

klausa, protu ir visais tokiais dalykais jie mus tiek pat pranoksta, kiek oro tyrumas lenkia vandenį, o eterio – orą*. O dar pas juos yra dievų alkų ir šventyklų, kuriose tikrai gyvena dievai. Esti ženklų, pranašysčių, dievų apreiškimų, ir šitaip jie tiesiai vieni su kitais bendrauja. Saulę, Mėnulį ir žvaigždes jie mato tokius, kokie jie iš tikro yra ir turi visą iš to kylančią laimę.

Tokia tad yra visos šios Žemės ir jos apylinkių prigimtis. O jos gelmėse esama daugelio vietų, jos ratu aplink ją visą yra išsidėstę Žemės įdubose*. Vienos jų gilesnės negu ta, kurioje gyvename, ir labiau išsiziėjusios, kitos, nors ir gilesnės, turi siauresnę angą, negu esančioji mūsų vietoje. Galop, yra ir tokių, kurios ir ne tokios gilios, kaip čia, ir erdvesnės. Visos šios ankštesnės ir erdvesnės įdubose esančios vietos po žeme daug kur tarpusavyje yra sujungtos ankštesnių ar platesnių urvų, ir per šiuos perėjimus iš vienos į kitą tarsi į statines teka galybės vandens: po žeme susidaro neįsivaizduojamo dydžio neišsenkančios upės – ir karšto vandens, ir šalto, o dar daug ugnies, didžiulės ugnies upės, ir daug skysto molio upių, skaidresnio ir drumstesnio, kaip Sicilijoje prieš lavą ištekančios molio upės ir pati lava*. Šios upės pripildo visas minėtas vietas priklausomai nuo to, kokia kur atslenka srovė. Ir visa tai juda viršun-žemyn, tarsi žemėje būtų kokios sūpuoklės. O šių sūpuoklių prigimtis maždaug tokia: viena iš žemės angų, ir šiaip pati didžiausia, kiaurai perveria visą Žemę, – ta, kurią mini Homeras, tardamas: „Toli toli, kur po žeme esti giliausia praraja“*. Jis ir pats kitur, ir daugelis kitų poetų vadina ją

Tartaru*. Į šią tad angą ir sureka bei vėl iš jos išteka visos upės, o vienokiomis ar kitokiomis jos tampa paskui, prik-
 b lausomai nuo žemės, per kurią teka*. Išteka visos srovės iš ten ir įteka, kadangi šis skystis neturi nei dugno, nei atramos. Štai ir siūbuoja banguoja viršun-žemyn*. Tą patį daro jį supančios oro srovės: jos mat seka paskui skystį, kur anas pasitraukia – ar prie ano žemės paviršiaus, ar prie šito. Tai kaip kvėpavimas: ir iškvėpiant, ir įkvėpiant teka oro srovės. Ir ten tas pats: oras siūbuoja kartu su skysčiu ir sukelia baisius, tiesiog neišsivaizduojamus vėjus – ir įeidamas, ir išeidamas. Taigi kai skystis pasitraukia į tą vietą, kurią mes vadiname „apačia“*, jis per žemę išlieja savo srovės į tenykštes vietas ir pripildo jas, kaip daro drėkintojai*. O kai iš ten nuslūgsta ir vėl čia pakyla, tada pripildo čionykštes. Prispildžiusios šios srovės teka požeminiais grioviais ir atėjusios į tas vietas, kur kiekviena nusitiesia kelią, sudaro jūras, ežerus, upes ir šaltinius. Iš ten vėl nusileidžia po žeme ir nubėgusios vienos daugiau ilgesnių, kitos mažiau ir trumpesnių kelių, – vėl suteka į Tartarą: vienos daug žemiau tos vietos, kur buvo pripildytos, kitos – šiek tiek. Tačiau visos įteka žemiau ištakų: kai kurios priešingoje pusėje, negu išteka, kitos – toje pačioje. Yra ir tokių, kurios apsvyniojusios apie Žemę tarsi gyvatės apeina ištisą ratą – vieną ir netgi daugelį kartų, ir nusileidusios kiek
 d galima žemiau įteka atgal. O nusileisti iš abiejų pusių galima tik iki vidurio, bet ne žemiau: mat kitoje pusėje abiejų pusių srovėms tektų kilti į viršų.

Esama daug kitų didelių ir įvairių upių, bet įstabiausios

šioje gausybėje yra keturios*. Didžiausia jų, kuri ratu teka toliausiai nuo vidurio yra vadinamasis *Okeanas**. Kitoje pusėje priešinga kryptimi teka *Acherontas**. Jis teka per
 113 daugelį įvairių dykvičių ir pagaliau požemio keliais pasieka *Acherusiados* ežerą, kur atkeliauja daugumos mirusiųjų sielos: išbuvusios tam tikrą skirtą laiką – vienos ilgesnį, kitos trumpesnį, jos vėl siunčiamos gimti gyvose būtybėse. Trečioji upė išteka per vidurį tarp Okeano ir Acheronto ir netoli versmės įsilieja į didžiulį galinga ugnimi liepsnojantį plotą, sudarydama verdantį vandens ir molio ežerą, didesnį už mūsų jūrą. Iš ten toliau teka ratu vyniodamasi apie Žemę, drumsta ir dumblina, ir atbėga į įvairias vietas, b taip pat ir prie *Acherusiados* ežero pakrančių, tačiau nesimaišo su jo vandenimis. Pagaliau, daugel kartų apsisukusi po žeme įteka žemesnėje Tartaro vietoje. Šitą upę vadina *Piriflegetontu*. Tai jo lava spjauto savo gabalus, kur tik išsiveržia į žemės paviršių. Priešais jį ketvirtoji upė pirma atiteka į vieną, kaip sako, baisią ir laukinę vietovę, visa tokios spalvos, kaip lazuritas*. Šią vietą vadina *Stigija*, o c ežerą, kurį sudaro įtekanti upė – *Stiksū**. Čia įsiliejusi ir baisių savybių įgijusi upė nusileidžia po žeme, ratu juda *Piriflegetontui* priešinga kryptimi ir atsiduria priešais jį kitoje *Acherusiados* ežero pusėje. Šios upės vanduo irgi su niekuo nesimaišo* ir taip pat apsukęs ratą įteka į Tartarą priešais *Piriflegetontą*. Anot poetų, šios upės vardas *Kokitas**.

Tad šitaip viskas ten yra. Kai mirusieji arvyksta į tą d vietą, kur kiekvieną nuveda jo daimonas*, juos pirmiausiai teisia: ir tuos, kurie gyveno gražiai ir dievobaimingai, ir

kurie ne. Tie, dėl kurių nutariama, kad jų gyvenimas nu-
gyventas vidutiniškai*, keliauja prie Acheronto ir, sulipę į
sau skirtas valtis, atplaukia prie ežero*. Čia jie gyvena ir
valydamiesi bei atsilygindami už neteisybes, jei kas padarė
c ką nors neteisingo, gauna atleidimą, o už gerus darbus –
atlyginimą, kiekvienas pagal nuopelnus. Tie, dėl kurių nu-
tariama, kad jie nepagydomi, – tokie dideli jų nusizengimai:
jie padarė daug didelių šventvagiškų darbų, ar neteisingai
ir neteisėtai nužudė daug žmonių, arba dar ką nors to-
kio, – tokius derama lemtis nusiųdžia į Tartarą, iš kur jie
niekad nebeišlipa*. O kurių nusizengimai pripažįstami nors
ir pagydomais, tačiau dideliais, antai pykčio apimti jie pa-
114 kėlė ranką prieš tėvą ar motiną, o paskui visą gyvenimą
gailėjosi, ar kokiomis panašiomis aplinkybėmis nužudė
žmogų, – tokie neišvengiamai patenka į Tartarą, tačiau pa-
tekusius ir išbuvusius ten metus juos išmeta bangos: žmog-
žudžius į Kokito vagą, o tėvų ir motinų skriaudėjus –
į Piriflegetonto. Kai vandenys nuneša juos prie Acheru-
siados ežero*, čia jie ima balsiai šauktis, vieni tų, kuriuos
nužudė, kiti – kuriuos nuskriaudė. Prisišaukę maldauja ir
b įkalbinė-ja priimti ir leisti juos į ežerą*. Jei permaldauja,
patenka į ežerą ir čia pasibaigia jų vargai*. Priešingu atveju,
srovė nuneša juos atgal į Tartarą, o iš ten vėl į upes, ir
šitaip jie kankinasi, kol permaldauja, ką nuskriaudė, – tokia
mat yra jiems teisėjų skirta bausmė*. Na, o tie, kurių gyven-
imas pripažįstamas nepaprastai dievobaimingu, išvaduoti
c iš šių vietų Žemėje ir paleisti tarsi iš kalėjimų* nucina
aukštyn į tyrą buveinę ir apsigyvena žemės paviršiuje. Tie

iš jų, kurie pakankamai apsivalė filosofija, toliau gyvena
visai be kūno* ir nueina į dar gražesnes buveines, nei ši-
tos – aprašyti jas nelengva, ir laiko dabar nebepakaktų*.

Štai kodėl, Simijau, – dėl to, ką dabar papasakojome,
reikia daryti visa, idant gyvenime turėtum dorybės ir pa-
žinimo* – juk laimėjimas nuostabus ir viltris didžiulė! d
Žinoma, teigti, kad yra būtent taip, kaip aš papasakojau,
protینگam žmogui nedera, bet kad taip arba kaip nors pa-
našiai yra su mūsų sielomis ir jų buveinėmis, jei paaiškėjo
sielą esant nemirtingą, – šitai teigti, man regis, dera, ir verta
bandyti laimę manant, jog taip ir yra*. Juk tai gražus išmė-
ginimas, ir reikia save tarsi kerėti tokiais dalykais*. Bū-
tent todėl taip ilgai ir tęsiu dabar šią pasaką*. Dėl visų šių
dalykų jis ir turi būti ramus – žmogus, kuris gyvenime e
numojo ranka į visus kitus kūnui skirtus malonumus ir
puošnybes (nes jie yra svetimi ir, jo manymu, veikiau ken-
kia), o į pažinimo malonumus žiūrėjo rimtai ir išpuošęs
sielą ne svetimu, o jos pačios puošnumu* – santūrumu, 115
teisingumu, narsa, laisve ir tiesa*, ramiai laukia kelionės
pas Hadą, pasirengęs keliauti, kai tik pašauks likimas*.
Jūs, Simijau, Kebėtai ir visi kiti, vėliau kada nors kiekvie-
nas savo metu leisitės į šią kelionę, o mane, kaip pasakytų
tragikas, *šaukia jau likimas*, ir, ko gerio, jau pats metas man
eiti praustis, – manau, geriau nuodus išgerti nusiprausus,
kad moterims nereikėtų vargti mazgojant lavoną*.

Po šių jo žodžių Kritonas tarė:

– Gerai, Sokratai. O ką liepsi kitiems ar man? Dėl vaikų
ar dėl kito ko? Mielai tau šitaip patarnautume.

– Tą patį, ką visuomet sakau, Kritonai, nieko nauja, – atsakė tas*. – Jei rūpinsitės savimi pačiais, tai, ką tik darytumėte, patarnausite ir man, ir maniškiams, ir patys sau, nors dabar ir nežadėtumėte. Bet jeigu apleisite pačius save ir nenorėsite tarsi pėdsakais gyvenime sekti tuo, ką dabar c ir prieš tai sakėme, tai, kad ir kaip uoliai dabar žadėtumėte, vis vien nieko iš to nebus.

– Visa širdimi sieksime tai daryti, – atsakė anas. – O kaip mums tavo palaidoti?

– Kaip norite, – atsakė jis. – Jei tik pagausite mane ir neleisite nuo jūsų pasprukti.

Nusišypsojo ir pažvelgęs į mus tarė:

– Negaliu, bičiuliai, įtikinti Kritono, kad esu šis Sokratas, kuris dabar su jumis kalbasi ieškodamas tinkamos vietos kiekvienam savo teiginiui. Ne, jis įsivaizduoja, kad esu tas d lavonas, kurį jis greitai matys* ir štai teiraujasi, kaip mane laidoti. O kad aš taip ilgai ir daug aiškinau, jog išgėręs nuodus nebebūsiu su jumis, bet iškeliausiu kažin kokios na laimingųjų dausosna, – visa tai jam atrodo tėra tuščios kalbos jums ir sau pačiam paguosti*. Tad prašau laiduoti už mane Kritonui priešingai, nei pats jis laidavo už mane teisėjams: jis laidavo, kad aš pasiliksiu*, o jūs laiduokite, e jog numiręs nepasiliksiu, bet iškeliausiu kitur. Ir Kritonui būtų lengviau, ir matydamas mano kūną deginamą ar užkasamą jis nesielvartautų dėl manęs, tarsi aš kentėčiau baisius dalykus, ir nesakytų laidotuvėse, esą jis šarvoja, išneša ar užkasa Sokratą. Žinok, šaunusis Kritonai, netinkama kalba ne tik suklaidina dėl kalbamo dalyko, bet ir

sieloms padaro žalos. Todėl turi nusiraminti taręs, jog laidojamas mano kūnas ir laidoti jį taip, kaip pačiam patinka ir tuo būdu, kuris, paties supratimu, labiausiai atitinka papročius. 116

Pasakęs tai Sokratas atsistojo ir nuėjo į kitą kambarį praustis. Kritonas nusekė jam iš paskos, o mums liepė laukti. Laukėme, kalbėjomės apie tai, kas buvo pasakyta ir naujai svarstėme, bet kartkarčiais vėl grįždavome prie didžiulės nelaimės, kuri mums nutiko: tiesiog, galvojome, tarsi tėvo netekę, likome našlaičiai visam tolesniam gyvenimui.

Kai Sokratas nusiprausė, jam atnešė vaikus, mat jis turėjo du mažų sūnu ir vieną paaugusį*. Atėjo jo šeimos moterys. Pasikalbėjęs su jomis Kritono akivaizdoje ir pareiškęs savo valią*, jis liepė moterims ir vaikams eiti, o pats grįžo pas mus. Jau atėjo saulėlydis, mat jis ilgai užtruko aname kambaryje. Atėjo, atsisėdo nusiprausęs. Po to dar šiek tiek pasikalbėjo, ir jau atėjo vienuolikos tarnautojas, priėjo prie jo ir tarė: „Sokratai, tavimi tikrai negalėsiu skųstis, kaip kitais: kiti pyksta ant manęs ir keikia, kai pareigūnų įsakymu liepiu gerti nuodus. O tavo aš ir šiaip per šį laiką pažinau esant kilniausią, romiausią ir šauniausią vyrą iš visų kada nors čia atėjusių, ir dabar puikiai žinau, jog ne ant manęs pyksti, bet ant jų, – žinai juk, kas kaltininkai. Taigi, pats supranti, ką atėjau pranešti... Sudie! Pasistenk kuo lengviau pakelti, kas neišvengiama“. Ir pravirkęs nusigrėžė eiti.

Sokratas palydėjo jį žvilgsniu. „Ir tau, – tarė, – sudie. Padarysime, kaip sakai“. Atsigrėžęs į mus tęsė: „Koks

mandagus žmogus! Visą laiką jis pas mane ateidavo, kar-tais pasikalbėdavome, – mielesnio žmogaus ir būti negali! Ir dabar: kaip tauriai jis mane apverkia. Nagi, Kritonai, eikš, pakluskime jam*. Lai atneša nuodus, jei jau sutaisy-ti. O jei ne, tegu, kam priklauso, sutaiso“*.

e O Kritonas jam:

– Bet saulė, Sokratai, regis, dar virš kalnų, dar nenu-sileido. O aš žinau, jog kiti nuodus gėrė ir gerokai vėliau po to, kai buvo įsakyta, kaip reikiant pavalgę, pagėrę, kai kurie netgi turėjo dar santykių su kūo geidė. Tad neskubėk: Laiko dar yra.

Sokratas atsakė:

– Suprantama, Kritonai, kad žmonės, apie kuriuos kalbi, daro tokius dalykus – jie juk tikisi kažką laimėti šitokiu 117 elgesiu. Suprantama ir tai, jog aš to nedarysiu, mat nieko nesitikiu laimėsiąs, jei kiek vėliau gersiu nuodus, nebent apsijuokčiau prieš save patį kabindamasis už gyvenimo ir taupydamas, kai nieko nebeliko*. Tad eikš! Klausyk ir daryk, kaip sakau*.

Po šių jo žodžių Kritonas linktelėjo šalia stovinčiam berniukui. Berniukas nuėjo ir ilgokai užtrukęs grįžo kartu su žmogumi, kuris turėjo paduoti nuodus ir nešėsi juos sutaisytus taurėje. Pamatęs šį žmogų, Sokratas tarė:

– Puiku, mielas. Tu juk esi tokių dalykų žinovas. Ką čia reikės daryti?

– Nieko ypatingo, – atsakė anas. – Išgėrus pavaikščioti b kiek, kol kojos pradės sunkti, tada atsigulti, o toliau viskas vyks savaime.

Jis padavė Sokratui taurę. Tas paėmė taurę. Ir su kokia giedra nuotaika! Nė nekrūptelėjo, nė kiek nepasikeitė nei veido spalva, nei išraiška, tik pažvairavo į aną žmogų savo įprastiniu jaučio žvilgsniu* ir tarė:

– Ką pasakytum, jei kam nors nupiltume šio gėrimo? Galima, ar ne?*

– Lygiai tiek, Sokratai, jō sutaisome, – atsakė anas, – kiek, mūsų manymu, reikės duoti išgerti.

– Suprantu, – atsakė Sokratas. – Na, bent jau pasimels- c ti dievams turbūt galima ir netgi reikia, idant persikėli-mas iš čia į ten vyktų sėkmingai. Šito tad ir meldžiu, ir tebūnie taip!

Ištaręs šiuos žodžius, jis pridėjo taurę prie lūpų ir išgė-rė – labai lengvai ir ramiai. Iki tol daugumas mūsų dar neblogai įstengėme sulaikyti ašaras. Bet kai pamatėmė jį geriant nuodus ir, kai išgėrė, tai jau ne! Pats aš nebegalė-jau atsispirti, ir akys stačiai pasruvo ašaromis, tad už-sidengiau veidą ir leidausi dėl savęs raudoti: ne dėl jo juk, žinoma, raudojau, bet dėl savo dalios: kokio žmogaus, d kokio netenku draugo! Kritonas, tas dar anksčiau už mane nuėjo šalin, nes nebepajėgė sulaikyti ašarų. O Apolodoras ir anksčiau nė kiek nesiliovė verkęs. Na, o čia jau ėmė taip kaukti, plėšytis ir raudoti, kad palūžo visi ten buvę. Tik ne Sokratas! Jis tarė:

– Ką darote, nuostabūs jūs žmonės! Aš juk kaip tik todėl išsiunčiau moteris, kad nespiegtų čia šitaip – gir- e dėjau, jog mirti reikia susikaupus*. Tad nusiraminkite ir tvardykitės!

Mes po šių jo žodžių susigėdome ir nustojome verkę. O jis pavaikščiojo aplink, paskui pasakė, kad jam sunksta kojos ir atsigulė aukštelninkas, kaip liepė žmogus, davęs jam nuodus. Pastarasis netrukus ėmė čiupinėdamas tikrinti jo pėdas ir blauzdas*. Paskui stipriai paspaudė pėdą ir paklausė, ar jaučia. Sokratas atsakė, kad ne. Tas ėmė tikrinti blauzdas ir šitaip kildamas rodė mums, kad jis šąla ir stings-ta. Čiupinėjo toliau ir pasakė, jog, nuodams pasiekus širdį, jis iškeliaus.

Šalo jau kažkur liemens apačioje, kai nusidengęs, – mat prieš tai jo veidas buvo uždengtas, – jis tarė (tai buvo paskutiniai jo žodžiai):

– Kritonai, esame skolingi Asklepijui gaidį*, nepamirškite atiduoti*!

– Bus padaryta, – atsakė Kritonas. – Žiūrėk, gal dar ką nori pasakyti?

I ši jo klausimą tas jau nieko nebeatsakė. Po kurio laiko krūptelėjo. Žmogus atidengė jo veidą, akys buvo sustingusios. Pamatęs tai, Kritonas užčiaupė jam burną ir užmerkė akis*.

Tokia tad, Echekratai, buvo mūsų draugo pabaiga. Galėtume teigti – geriausio iš visų ano meto žmonių, kiek teko pažinti, ir apskritai protingiausio bei teisiausio*.